

**THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF
DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA**

Проф. д-р Гордана Лажетик

Проф. д-р Бобан Мисоски

Проф. д-р Дивна Илиќ - Димоски

**ЕФИКАСНОСТА НА
СУДЕЊЕТО ВО РАЗУМЕН РОК КАКО ПРАВНО СРЕДСТВО
И КОРИСТЕЊЕТО НА СПОГОДУАЊЕТО ЗА КРИВИЧНА САНКЦИЈА
ВО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА**

- СПОГОДУВАЊЕ ЗА КРИВИЧНА САНКЦИЈА -

Скопје, јуни 2021

This project is funded by the U.S. Embassy in Skopje. The opinions, findings, and conclusions or recommendations expressed herein are those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the U.S. Department of State or the United States Government.

*THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF
DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA*

КОРИСТЕНИ КРАТЕНКИ

ВЈО	-	Вишо јавно обвинителство
ВСРСМ	-	Врховен суд на Република Северна Македонија
ГИ	-	Годишен извештај
ЕКЧП	-	Европска конвенција за човековите права и основните слободи
ЕСЧП	-	Европски суд за човековите права
ЕУ	-	Европска Унија
ЗКП	-	Законот за кривичната постапка
ЈОРСМ	-	Јавно обвинителство на Република Северна Македонија
ОЈО за ОК и К	-	Основно јавно обвинителство за гонење на дела од организиран криминал и корупција
КЗ	-	Кривичен законик
МП	-	Министерство за правда
РСМ	-	Република Северна Македонија
ССРСМ	-	Судски совет на Република Северна Македонија
СЕ	-	Совет на Европа
УРСМ	-	Устав на Република Северна Македонија
УСРСМ	-	Уставен суд на Република Северна Македонија

*THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF
DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA*

СОДРЖИНА

ГЕНЕРАЛНИ ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ.....	4
I. МЕТОДОЛОШКА РАМКА.....	9
Предмет на анализата	9
Цели на анализата	9
Временски период на којшто се однесува анализата	10
Применети методи за изготвување на анализата.....	10
Временска рамка за спроведување на анализата	10
1. ЗАКОНСКА РАМКА	12
2. ПРИМЕНА НА СПОГОДУВАЊЕТО ВО ПРАКТИКАТА.....	15
2.1. Достапни податоци од судовите	16
2.2. Достапни податоци од јавните обвинителства	18
3. ЗАДОЛЖИТЕЛНО УПАТСТВО ОД ЈАВНИОТ ОБВИНИТЕЛ НА РСМ	25
4. ИДЕНТИФИКУВАНИ ПРОБЛЕМИ ВО ПРИМЕНАТА НА ПОСТАПКАТА ЗА СПОГОДУВАЊЕ И ПРИЗНАНИЕТО ЗА ВИНА.....	27
4.1. Влијанието на казнената политика и предвидливост на кривичната санкција	28
4.2. Апострофирање на определени одредби од ЗКП преку чија правилна примена би се зголемила примената на постапката за спогодување и признание за вина	32
4.2.1. Степен на увереност на јавниот обвинител во вината/фактичка поткрепеност на обвинението.....	32
4.2.2. Јавноста и судот дознаваат за.....	34
неуспешната постапката за спогодување.....	34
4.3. Постапеноста на законските одредби влијае врз примената на постапката за спогодување и признанието за вина	35
4.3.1. Начело на легалитет во гонењето	35
4.3.2. Степен на убалжување на санкцијата и благата казнена политика на судот.....	35
5. СПОГОДУВАЊЕ ЗА ТЕЖИНАТА НА КРИВИЧНОТО ДЕЛО.....	36
6. ПОВЕЌЕКРАТНО ПОВТОРУВАЊЕ НА ПОСТАПКАТА ЗА СПОГОДУВАЊЕ ВО ПРЕТХОДНА ПОСТАПКА	37

**THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF
DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA**

7. СОДРЖИНА НА ПРЕДЛОГ СПОГОДБАТА	37
8. ДЕЛ ОД КРИВИЧНАТА ПОСТАПКА КОГА СЕ ДАВА ПРИЗНАНИЕТО	38
9. ТРЕТМАН НА ПРИЗНАНИЕТО НА ВИНА ВО УСЛОВИ НА ОДНОВО ЗАПОЧНУВАЊЕ НА ГЛАВНАТА РАСПРАВА.....	38
10. ФАКТИЧКА ПОТКРЕПЕНОСТ НА ПРИЗНАНИЕТО	39
11. НАЧИН НА ПРЕЗЕНТИРАЊЕ НА ПРИЗНАНИЕТО	43
НА ОБВИНЕТИОТ ПРЕД СУДОТ	43
12. ВОВЕДУВАЊЕ НА ДОКАЗНО РОЧИШТЕ ЗА ОДМЕРУВАЊЕ НА САНКЦИЈАТА (<i>SENTENCE HEARING</i>)	44
13. МОЖНОСТ ЗА ПРИЗНАНИЕ ЗА ВИНА ВО ТЕКОТ НА ПОСТАПКАТА ПО РЕДОВНИТЕ ПРАВНИ ЛЕКОВИ.....	44
14. ВОНРЕДЕН ПРАВЕН ЛЕК ЗА ЗАШТИТА НА ПРАВАТА НА ОБВИНЕТИОТ ШТО СЕ СПОГОДИЛ ИЛИ ПРИЗНАЛ ВИНА	45
15. ИЗЈАВА ЗА ПРИЗНАВАЊЕ ВИНА И СПОГОДУВАЊЕ ВО СКРАТЕНАТА ПОСТАПКА	45
16. КУЛТУРОЛОШКИ СПЕЦИФИКИ КАКО ПРИЧИНА ЗА НИСКИОТ СТЕПЕН НА ПРИМЕНА НА ПОСТАПКАТА ЗА СПОГОДУВАЊЕ.....	47
16.1 Тесно поле за преговарање и екипираност на ЈО.....	47
16.2 Откажување од одговорност за рано решавање на кривично-правниот спор.....	48
17. ТРЕТМАНОТ НА БРАНИТЕЛИТЕ ВО ПРЕТХОДНА ПОСТАПКА.....	49
18. ПРОБЛЕМИ СО ЗАДОЛЖИТЕЛНОТО ПРИСУСТВО НА БРАНИТЕЛ ВО ТЕКОТ НА ПОСТАПКАТА ЗА СПОГОДУВАЊЕ.....	49
19. УЛОГАТА НА СУДОТ КАКО ГАРАНТ НА ПРАВАТА НА ОБВИНЕТИОТ ВО СЛУЧАЈ НА ПОДНЕСЕНА ПРЕДЛОГ-СПОГОДБА	50
20. ПЕРЦЕПЦИИ НА ЈО ЗА УЛОГАТА НА БРАНИТЕЛОТ	53
21. ПРИЗНАНИЕ НА ОБВИНЕТИОТ ВО СЛУЧАИ КОГА ИМА ПОВЕЌЕ СООБВИНЕТИ	54
21.1. Дилеми околу раздвојувањето на кривичната постапка во случај на признание на еден од сообвинетите.....	55
21.2. Дејството на признание и донесената пресуда врз основа на спогодување спрема другите обвинети.....	57
22. ПРЕСУДА ВРЗ ОСНОВА НА ПРИЗНАНИЕ НА ПРВОТО ОНЛАЈН СУДЕЊЕ ВО РСМ.....	60
АНЕКС 1.....	62

ГЕНЕРАЛНИ ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

На почетокот од примената на спогодувањето, практика било со една предлог-спогодба да бидат опфатени повеќе обвинети, што потоа со текот на примената е изменето, па сега за секој обвинет се изготвува посебна предлог-спогодба, што е сосема правилно и оправдано.

Јавните обвинители одбегнуваат да преговараат заради спогодување бидејќи сметаат дека одмерување на казната е работа на судот, а тие, како овластен субјект за гонење се должни да прибавуваат и презентираат докази, а не да се впуштаат во одмерување на казната.

Кај јавните обвинители постои несигурност како ќе биде сфатена улогата на јавното обвинителство, како орган што гони сторители на кривични дела, доколку иницираат спогодување во политички профилирани случаи и дека тешко ќе може да се справат со евентуални сомнежи за некакво коруптивно однесување, фаворизирање на обвинети кои се актуелни или поранешни функционери и сл.

Неопходно е изготвување ново Задолжително упатство за спроведување на преговарањето и спогодувањето со цел негово осовременување преку вградување на добрите практики во обвинителствата во изминатите седум години и согледани основи за поттикнување на спогодувањето во иднина.

Корисно би било донесените пресуди врз основа на предлог спогодби да бидат достапни преку судскиот портал или на друг начин да бидат достапни за јавните обвинители и судиите, со цел да им бидат од помош во определени ситуации во смисла на одлука дали да се пристапи кон преговарање заради спогодување од страна на јавните обвинители, односно дали да се прифати предложената кривична санкција од страна на судот којшто ја цени поднесената предлог спогодба.

Во постапката за преговарање во јавното обвинителство мора да се имаат предвид околностите за одмерување на казна содржани во чл. 39 од КЗ, бидејќи за нив судот води сметка при оцена на предложената казна со поднесената предлог-спогодба.

Практиката потврди дека не треба промени во опфатот на спогодувањето коешто е возможно за сите кривични дела, бидејќи секое ограничување може да придонесе за водење постапка кога е тоа сосема непотребно и кога одбраната не го оспорува описот на дејствијата содржани во кривичната пријава, наредбата за спроведување истражна постапка или во обвинението.

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

Во практика неправилно се толкува законскиот текст од чл. 483 ст.1 „ до поднесување на обвинение“ и спогодувањето не наоѓа примена во скратената постапка, поради што има голем процент на дадени признанија за вина на главна расправа.

Признанието за вина има поголема примена бидејќи во голем број случаи се одвива без присуство на бранител, што може да претставува ризик за обвинетиот да признае и кога нема доволно докази во прилог на фактичката состојба

Спогодувањето во еден дел не наоѓа соодветна примена бидејќи обвинителите имаат чувство дека „се претвораат во судии“, што може да се оцени како неосновано стравување бидејќи предлог-спогодбата е предмет на оценка од страна на судот.

Поголема примена спогодувањето ќе има доколку се прецизира одредбата од чл. 483 ст. 1 од ЗКП во делот: „но не под границите за ублажување на казната определени со Кривичниот законик“, којашто придонесува во практиката да се јават дилеми дали смее да се користи бенефитот што го дава КЗ во чл. 40 ст. 1 т. 3, а имено при спогодувањето предложената кривична санкција да може да биде ублажена под границите за ублажување и да може да се примени поблаг закон. Корисно би било да се корегира овој дел од ставот 1 и да гласи: „кривична санкција определена според видот и висината според законските можности за ублажување на санкцијата и примена на поблаг закон пропишани со Кривичниот законик“. На овој начин, ќе се овозможи соодветна примена и на изменети одредби од КЗ, којшто е во фаза на коренита измена.

Не треба да се користи признането на обвинетиот како основ за откривање на доказите од страна на јавниот обвинител, особено во случаите кога нема доволно докази.

Останува дилемата во практиката како да се постапи во случаите кога обвинетиот изјавува дека не го сторил делото, но сака да се спогоди. Таквиот пристап е контрадикторен сам по себе и во сите вакви случаи мора да се разјаснат дилемите во однос на мотивот, побудите, причините поради коишто некој што не сторил кривично дело би бил согласен да се спогодува и да ризикува да добие осудителна пресуда.

Имајќи предвид дека учеството на бранителот е задолжително и тој во голем број случаи се поставува по службена должност, а имајќи го предвид надоместокот за бранител по службена должност, се јавуваат реални сомнежи за ефективноста на одбраната што ја добива обвинетиот во постапка којашто завршува со правосилна и извршна осудителна судска пресуда.

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

Да се корегира чл. 29 и да не се раздвојува постапка при признание на вина на главна расправа. Сосема е друга состојбата во претходната постапка и при оцена на обвинителниот акт, кога раздвојувањето води кон донесување пресуда којашто не може да се напаѓа со редовен правен лек и таа веднаш станува правосилна и извршна.

Во однос на кривична одговорност на обвинет што признал, па потоа како сведок дал друг исказ мора да се нагласи дека лице што е обвинето нема основ да има кривична одговорност за давање лажен исказ, затоа што тој со даденото признание одлучил за исходот на постапката кон себе и обвинетиот не е должен да зборува вистина. Впрочем и самото кривичното дело „Давање лажен исказ“ од КЗ се однесува на лица со други процесни својства – сведок, вештак, преведувач, толкувач и сл.

Спогодување во претходна постапка

- Без поднесување писмена иницијатива со што се нарушува дискрецијата на процесот на преговарање и спогодување бидејќи од поднесувањето на иницијативата преку архивата на основното јавно обвинителство, до нејзиното доставување до надлежниот јавен обвинител повеќе лица имаат можност да се запознаат со содржината на писмениот допис. Ваквата практиката на иницирање на спогодувањето, што е одомаќинета во повеќе обвинителства, не е во согласност со ЗКП
- Искуствата од адвокатите се дека на спогодувањето воопшто не му претходи преговарање бидејќи обвинителите не секогаш се подготвени да ги сослушаат аргументите на одбраната и да отстапат од санкцијата што ја замислиле, па многу често наместо спогодување (процес во којшто ќе се преговара за олеснителни и отежителни околности релевантни за санкцијата) во практиката јавниот обвинител предлага санкција а одбраната има можност да ја прифати или не. Еден од аргументите за ваквиот однос на обвинителот произлегува од фактот што јавниот обвинител чувствува помал притисок доколку пристапи кон потпишување предлог-спогодба одошто да го препушти целиот тој процес на судот
- Повеќе спогодувања имало кога постоел Правилникот односно Законот за одмерување на санкциите, бидејќи биле пропишани определени рамки што говори во прилог на фактот дека е потребно софтверско решение коешто ќе му ги дава

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

информациите на јавниот обвинител за најчесто изречената санкција за одделното кривично дело, со цел да знае во кои рамки да се движи

- Дел од обвинителите не пристапуваат кон спогодување поради несигурноста како таквата спогодба ќе биде оценета од повисокот јавен обвинител

Спогодување за дела за кои се води скратена постапка

- Не се применува спогодувањето за овие кривични дела
- Со поканата се добива обвинителниот предлог
- Ништо не е сменето во однос на постапувањето по стариот ЗКП кога е скратената постапка во прашање
- Произлегува дека сторител на полесно кривично дело има помалку процесни можности од сторител на потешко кривично дело

Признавање вина на главна расправа

- Да се прошират можностите за признавање вина по секоја измена на обвинителен акт во текот на главната расправа
- Да не се издвојува постапката спрема оној што признал вина ... но проблем е како да се сослуша како сведок во истиот случај кога пресудата не му е правосилна, освен ако се одрече од право на жалба. А ако се услови признанието на вина со одрекување од правото на жалба се повредуваат правата на одбраната
- Да може признавање и во текот на расправа пред второстепен суд кога има промена на обвинението и расправата започнала од почеток

I. МЕТОДОЛОШКА РАМКА

Предмет на анализата

Претстојните измени на ЗКП беа мотивација за спроведување на анализа за примената на постапката за спогодување.

Спогодувањето за кривична санкција се вовеле во ЗКП и отпочна да се применува од 1 декември 2013 година, и првите години од примената беше прилично актуелно и наоѓаше широка примена, но од 2017 година примената е во постојан тренд на опаѓање што укажува на потребата да се идентификуваат причините за ваквата состојба.

Идентификувањето на причините ќе помогне да се утврдат чекорите за поголема примена на спогодувањето, а имено соодветна интервенција во законските одредби, како и утврдување на околностите што влијаат демотивирачки кај странките, бранителите и судот.

Цели на анализата

Основната цел на анализата е ефектите на определени законски решенија што треба да придонесат за забрзување и ефективност на постапувањето.

Анализата содржи **две специфични цели**:

- Ефективноста на спогодувањето за кривична санкција и признанието на вина со цел идентификување на потребите за измена и прецизирање на одредбите од ЗКП
- Идентификување на одредби од ЗКП со чијашто измена може да се придонесе за забрзување и ефектуирање на кривичната постапка

**THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF
DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA**

Временски период на којшто се однесува анализата

Со оглед на фактот што анализата се однесува на нормативната поставеност, но и на примената и практичните импликации од спогодувањето, со анализата се опфати целокупниот период на законско постоење на овој институт, а имено од 1 декември 2013 година до април 2021 година.

Применети методи за изготвување на анализата

Со цел посеопфатно изготвување на анализата беа користени следниве методи:

- *нормативен метод* - анализирање на законска регулатива;
- *анализа на содржина* –, анализа на годишни извештаи на јавното обвинителство за периодот 2014-2019 и на Задолжителното упатство на ЈОРСМ во однос на спогодувањето од 2013 година;
- *статистичкиот метод* – вкрстување на достапните статистички показатели од судовите и јавните обвинителства и нивно соодветно претставување со цел полесна анализа;
- *аналитички метод* – анализа на ставовите, мислењата и предлозите на судиите, јавните обвинители и адвокатите;
- *индуктивно и дедуктивно заклучување* – дефинирање на заклучоци и формулирање предлози *de lege ferenda*.

Временска рамка за спроведување на анализата

Анализата се изготви во временски период од 01 април до 26 јуни 2021 годна. Во рамките на планираниот период беа преземени следниве активности:

Април 2021	-	Дефинирање на методологија за работа
	-	Изготвување прашалници за интервју
	-	Изработка на план за состаноци/фокус групи/структурирани интервјуа
	-	Доставување дописи до релевантни институции
	o	Јавен обвинител на РСМ
	o	Министерство за правда на РСМ
	o	Судски совет на РСМ
	-	Прибавување на годишни извештаи

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

- Прибавување на задолжителни упатства на ЈО РСМ

- Мај 2021
 - Пресуди врз основа на предлог-спгодба
 - Анализа на прибавените одлуки
 - Онлајн состаноци/средби/структурирани интервјуа со:
 - o Адвокати од Битола, Охрид и Скопје
 - o Виши јавни обвинители
 - o Основен јавен обвинител на ОЈО Скопје
 - o Обвинители од ОЈО за гонење на ОК и К
 - o Судии на претходна постапка, судии за оцена на обвинителен акт и судечки судии од Основен кривичен суд Скопје

- Јуни 2021
 - Изготвување на анализата

1. ЗАКОНСКА ПАМКА

Процесот на воведувањето на спогодувањето во казненото процесно законодавство може да се оцени како прилично долг и трновит од причина што традиционалното казнено-процесно право и судска практика својствени за европското тло, долги години се спротивставуваа на спогодбената односно т.н. договорна правда, поаѓајќи од определбата дека казнената реакција е строго законски утврдена и не познава дијалог, компромис, ниту договор со оглед на фактот што главната цел на казненото право се состои токму во заштита на фундаменталните социјални вредности нормативно изразени преку инкриминирање дејствија што загрозуваат или повредуваат определени објекти на заштита.

Од реформите во казненото право,¹ односно од самата можност за спогодувањето, се очекуваше да се надминат забелешките дека мешовитата кривична постапка е спора со нагласен формализам, нефлексибилна, а со самото тоа и неефикасна, како и да се овозможи кривичната правда да биде остварена во најкраток можен рок. Како одговор на овие причини, ЗКП од 2010-та година вовеле низа новитети од кои се очекуваше зголемување и подобрување на ефикасноста на кривичната постапка, како и унапредување на законските гаранции за остварувањето на правото на фер судење на обвинетото лице.² Во рамките на најзначајните нови процесни можности прифатени со ЗКП спаѓа токму и постапката за спогодување за кривична санкција.

Прифаќајќи го тврдењето дека ефикасна казнена правда може, во дел, да се обезбеди и преку постапки кои овозможуваат декриминализација, депенализација, алтернативни облици на кривичното гонење и поедноставување на кривичната постапка, потребно е да се прави разлика помеѓу спогодувањето како однос помеѓу сторител на дело (во својство на осомничен или обвинет и задолжително неговиот бранител) и јавниот обвинител, како овластен тужител, како алтернатива на судската постапка, од преговарањето заради обештетување кои може да се одвиваат помеѓу сторителот и оштетениот, а коишто ги раководи трето незасегнато лице (медијатор) и има карактер на алтернатива за гонењето.

Инспирацијата за имплементирањето и прилагодувањето на националните околности на постапката за спогодување за видот и висината на кривичната санкција може да се

¹ Види: Камбовски В., Крапац Д., Калаџиџев Г., Бужаровска Г., Стратегија за реформа на казненото право, Министерство за Правда 2007 г.

² Службен весник на РМ бр. 150/2010.

**THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF
DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA**

најде и во следењето на трендот на европските држави,³ а врз основа на Препораката на Советот на Европа од 1987-та година,⁴ која сугерира воведување на инструменти во националните системи за казнена правда кои би се карактеризирале со ефикасност, ефективност и кои најчесто служат за забрзување и поедноставување на кривичната постапка.

Постапката за спогодување, генерално, според својот изворен концепт во САД, може да се подели на два модалитети. Првиот претставува спогодување за вината, каде обвинетиот заедно со неговиот бранител се спогодуваат со овластениот тужител за вината, односно за составот на обвинителниот акт, додека вториот модалитет значи спогодување помеѓу субјектите на кривичната постапка за видот и висината на кривичната санкција.⁵

Оваа анализа се однесува на вториот модел, којшто единствено е прифатен во нашето казнено-процесно законодавство.

Поделбата на наведените модалитети не е само теоретска, поради фактот дека во условите кога странките се спогодуваат за вината, имплицитно се спогодуваат за видот и висината на санкцијата. Ова од причина што доколку го следиме епилогот од постапката за спогодување за вината, тогаш таа постапка несомнено влијае врз видот и висината на кривичната санкција. Сепак, велиме дека се работи за два различни концепти, бидејќи во услови на спогодување за видот и висината на кривичната санкција, обвинителот и обвинетиот и неговиот бранител не го спорат описот содржан во обвинението, туку во текот на спогодувањето се договараат за видот и висината на санкција што е заеднички прифатлива, но се разбира во рамките на санкциите пропишани во материјалното законодавство за кривично дело што е наведено во обвинението.⁶

³ Види: Бужаровска Г., Мисоски Б., Нанев Л., Компаративно истражување на решенијата за забрзување и поедноставување на казнената постапка, МРКПК, бр. 1, 2008 г., стр. 205 и сл.

⁴Види ја Препораката бр. (87) 18 од 17-ти септември 1987 година, донесена на 410-та седница на Министерите и нивните заменици од државите членки на Советот на Европа. Достапна на: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=608011&SecMode=1&DocId=694270&Usage=2>

⁵ Види: Fisher G., Plea Bargaining's Triumph: A History of Plea Bargaining in America, Stanford University Press, 2003, стр. 21 и сл; Cook, J.G., Marcus P., Criminal Procedure, 5-th. Ed., Lexis Publishing, 2001, стр. 550 и сл.; Kamisar Y., LaFave W.R., Israel J.H., King N.J., Modern Criminal Procedure, Cases, Comments and Questions, 9-th ed., American Casebook Series, West Group, St. Paul, Minn. 1999, стр. 1084 и сл., Buckle S., Buckle L.G., Bargaining for Justice: Case Disposition and Reform in the Criminal Courts, London ; New York : Praeger, 1977.

⁶ Во однос на модалитетите на постапката за спогодување, во оригинерниот модел постои и уште еден облик – polo contendere признание на вината, каде обвинетиот само го признава делото, но не и последиците од него. Со оглед на фактот дека и во федералниот систем на казнена правда во САД, овој облик на признание се смета за реликт и повеќе за проблематичен и компликуван концепт, тој не наоѓа пошироко оправдување

**THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF
DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA**

Во услови на прифатено начело на легалитет во ЗКП, според кое јавниот обвинител е должен да преземе кривично гонење ако постојат докази дека е сторено кривично дело за кое се гони по службена должност,⁷ јасно е дека првиот модалитет за спогодување за вината со обвинетиот не е системски оправдан.⁸

Постапката за спогодување за кривична санкција во ЗКП, начелно, е блиска до оригиналниот модел и тоа од неколку аспекти.

Првиот аспект се однесува на фактот дека ЗКП го прифаќа ставот дека постапката за спогодување е дозволена за сите кривични дела, а не само за определена категорија, најчесто полесни, кривични дела,⁹ што е очигледно од членот 483, ст. 1 од ЗКП.

Следен аспект е дека ЗКП ги предвидува идентичните гаранции од страна на судот во поглед на заштитата на правата на обвинетото лице од неосновани обвинувања или од одмаздољубивост на јавниот обвинител.¹⁰ Овие гаранции се предвидени во членовите каде што е уредена обврската за судот да ја оценува предложената предлог спогодба особено во делот дали обвинетото лице е свесно за последиците од прифаќањето на спогодбата, односно дали тоа го прави доброволно (чл. 488, ст. 2).

Конечно, и покрај фактот што ЗКП го препознава само спогодувањето за видот и висината на кривичната санкција, сепак, нашиот модел е подоследен до изворниот модел на спогодувањето за вината, бидејќи не зависи од судот во која мерка би можела да се ублажи предложената казна, односно по спроведувањето на постапката за спогодување обвинителот и обвинетиот може да му предложат на судот да изрече санкција ублажена најмногу до границите за ублажување на казна предидени во КЗ.

ниту во државите кои што во своите системи на казнена правда ја воведуваат постапката за спогодување, па токму затоа и во оваа пригода на овој облик не му посветуваме дополнително внимание.

⁷ Види: Матовски Н., Бужаровска Г., Калајџиев Г., Казнено процесно право, второ изменето и дополнето издание, Академик, Скопје, 2011 г., стр. 71-72.

⁸ Види: Бужаровска Г., Мисоски Б., Plea Bargaining in the New Law on Criminal Procedure in Republic of Macedonia, Macedonian Law Journal, 2010 година, стр. 3 и сл.

⁹ Види го на пример италијанскиот механизам за спогодување или францускиот модел во: Бужаровска Г., Мисоски Б., Нанев Л., Компаративно истражување на решенијата за забрзување и поедноставување на казнената постапка, МРКПК, бр. 1, 2008 година (стр. 201-240).

¹⁰ Види ги забелешките на Врховниот суд на САД во предметот Борденкирхер против Хајс во насока на заштита на обвинетото лице против одмазда на обвинителот во услови на неприфаќање на постапката за спогодување. Види: Bordenkircher v. Nice, Supreme Court of the United States, 1978. 434 U.S. 357, 98 S.Ct. 663, 54 L.Ed.2d 604, а во таа насока се и гаранциите во членот 11 од Федералните правила на кривичната постапка, достапни на: <http://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp>

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

Притоа, оваа постапка може да се примени во неколку фази од постапката, односно, како во фазата на претходната постапка и фазата на контролата на обвинението, додека во фазата на главната расправа се применува само признанието за вината, односно *guilty plea*, без можности за спогодување.

Спецификите кои што оваа постапка ги има во однос на различните фази од кривичната постапка, првенствено се однесуваат на даденото признание за вината од страна на осомниченото или обвинетото лице. Односно, разликите се однесуваат на тоа дали признанието е формална претпоставка за примена на оваа постапка или не.

Притоа, формално даденото признание за вина ја статуира обврската за започнување на постапката за спогодување само ако е дадено во фазата на контролата на обвинението во смисла на чл. 334 од ЗКП. Тоа значи дека во фазата на претходната постапка, формално даденото признание не е предуслов за отпочнување на постапката за спогодување, туку доволна е само подготвеноста на обвинетиот за преговарање заради спогодување со обвинителот или обратно, што води кон заклучок дека одбраната не ја спори фактичката состојба, но нема обврска да се произнесува за вината, бидејќи обвинетиот и обвинителот се странки во постапката, а признанието е оставено да се даде пред судот – судијата или советот за оцена на обвинителен акт или на самата главна расправа кога се носи пресуда врз основа на признание.

Во случаите кога признанието е дадено во текот на неговиот прв распит пред судот, тогаш, впрочем, и не се спроведува постапката за спогодување помеѓу јавниот обвинител и обвинетиот и неговиот бранител, туку во оваа постапка акцентот е ставен на судот кој е должен да го поучи обвинетиот за правата што ги има, и да ја оцени основаноста, доброволноста на признанието, аналогно на одредбите за оцена на спогодбата за видот и висината на кривичната санкција по спроведената постапка за спогодување, а понатаму во текот на главната расправа ги овластува странките да ги изведуваат само доказите што се поврзани за одмерувањето на кривичната санкција (чл. 380 и 381 од ЗКП).

2. ПРИМЕНА НА СПОГОДУВАЊЕТО ВО ПРАКТИКАТА

Споредувајќи ги расположливите статистички податоци за работата на судовите и јавните обвинителства преку анализата на Годишните извештаи, како и преку анализата на достапните податоци добиени преку одржаните фокус групи и онлајн состаноци со

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

јавните обвинители, адвокатите и судиите, може да заклучиме дека во практиката бројот на решените предмети преку дадени признанија за вина во текот на главната расправа, како и врз основа на спогодување во претходната постапка и во текот на постапката за оценка на обвинителниот акт е во константен пад.

Притоа, должни сме на почетокот да напоменеме дека не постои методолошка унификација во прибирањето и презентирањето на податоците во годишните извештаи. Во оваа смисла, на едно место се дадени податоци за бројот на предмети кои се решени со примена на постапката за спогодување, на друго место се дадени броеви поврзани со лица на кои се однесувале предлог-спогодбите, посебно се претставени бројките во однос на дадените признанија за вина од страна на обвинетите, но не и преку бројот на предмети, во кои можеби да имало и повеќе од еден обвинет којшто дал признание за вина.

2.1. Достапни податоци од судовите

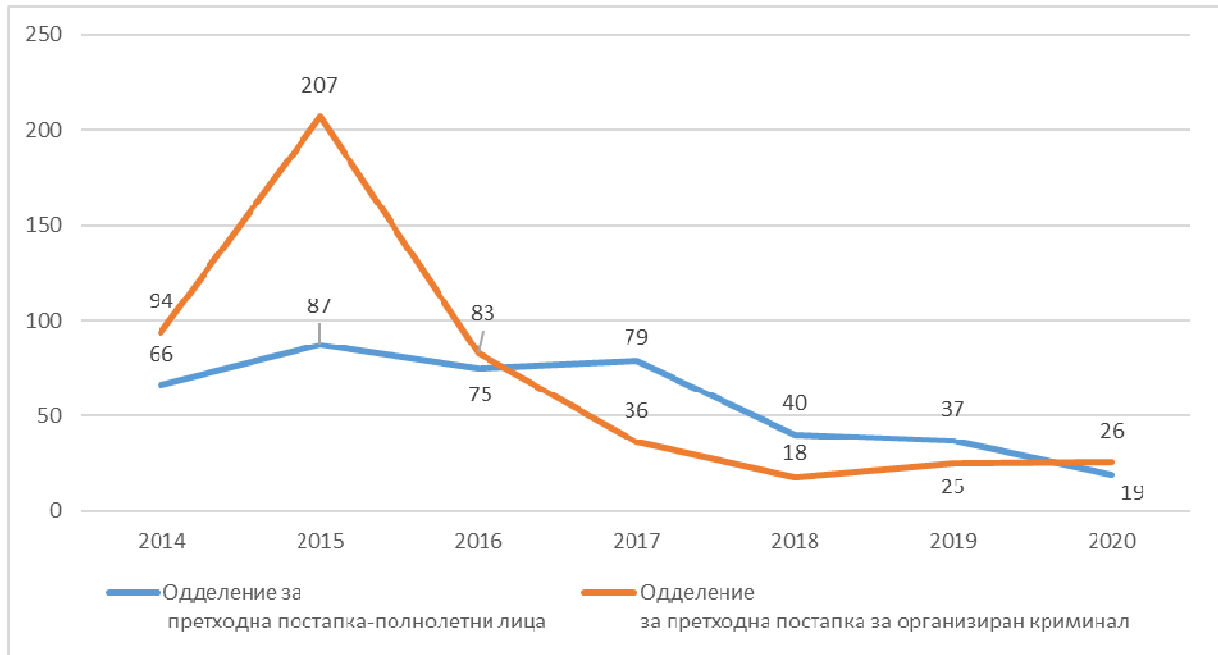
Земајќи ги предвид податоците за вкупниот број решени предмети односно дадени признанија, може да се констатира дека незначителен процент од предметите што се во работа пред судовите се решени преку примена на постапката за спогодување или преку признанието на вина во текот на главната расправа.

Сите интервјуирани судии потврдија дека е значително намален бројот на поднесени предлог-спогодби во претходната постапка, а во фаза на оцена на обвинение во последните две-три години од анализираниот период речиси и да нема поднесени спогодби. Ваквата нивна констатација се потврдува и од податоците од повеќе извори што се достапни за анализа.

Од подолниот графикот е евидентно дека бројот на решени предмети со примена на постапката за спогодување е четири пати намалена од почетокот на годините на анализа и истата е со постојан тренд на опаѓање, односно од 94, односно 66 до 26, односно 19 спогодби склучени во одделението за организиран криминал и во кривичното одделение за полнолени сторители, соодветно.

Графикон бр. 1: Склучени спогодби во Основен кривичен суд Скопје во периодот 2014-април 2020 година

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

Извор: Податоци добиени од Основниот кривичен суд Скопје

Статистиката на најголемиот суд во РСМ, Основниот кривичен суд Скопје за спогодување на вина и тоа од неговата примена 2014 година до 2020 се претставени на графиконот. Од достапните податоци за периодот јануари-април 2021 година, во Одделението за претходна постапка - полнолетни лица биле склучени 10 предлог-спогодби, а во Одделението за претходна постапка за дела од организиран криминал биле склучени 4 предлог-спогодби.

Причината за фокусирање на анализата на најголемиот суд во РСМ – Основниот кривичен суд, е едноставна - пред овој суд статистички се водат најголемиот број кривични на предмети на годишно ниво, но во овој суд е и единственото Одделение за судење на кривичните дела поврзани со организиран криминал и корупција, со надлежност на целата територија на РСМ.

Евидентно е дека најголем бил бројот на склучени предлог-спогодби имало во Одделението за претходна постапка во делата од организираниот криминал во 2015 година, по што започнал надолу тренд, што по укинувањето на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните од страна на Уставниот суд на РСМ, е уште повеќе нагласен.

Трендот на склучени предлог-спогодби во Одделението за претходна постапка – полнолетни лица во периодот од почетокот на примената на ЗКП до укинувањето на

**THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF
DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA**

Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните имал прилично стабилен тренд, но од 2107 година бележи континуиран тренд на намалување и тоа од 79 спогодби во 2017, на 25 во 2019 година.

Претставените податоци го поткрепуваат заклучокот дека спогодување претставува незначителен по обем начин на решавање на кривичните предмети во однос на вкупниот број на предмети. Иако за волја на вистината, може да констатираме дека во одделението за организиран криминал, за нијанса повеќе се применува оваа постапка земајќи го предвид вкупниот број на предмети во работа на овие две одделенија.

2.2. Достапни податоци од јавните обвинителства

Податоците во однос на донесените пресуди врз основа на предлог спогодба се достапни во годишните извештаи на Јавното обвинителство на Република Северна Македонија, коишто се објавени на интернет страницата на обвинителството и овозможуваат лесен пристап и услови за споредба и анализа.¹¹

Со оглед на временскиот период што го анализираме 1 декември 2013 до 2020 година, релевантни за анализа беа ГИ од 2014 до 2019 година. Во моментот на изготвување на анализата (јуни 2021) сеуште не е јавно достапен ГИ на ЈОРСМ за 2020 година. Вкупниот број пресуди врз основа на предлог-спогодби се претставени на табелата подолу, при што воедно е претставен и трендот во однос на претходната година со цел да се воочи дали и во која мера се применува спогодувањето во практиката.

Табела бр.1 - Вкупен број пресуди врз основа на предлог-спогодби

Година	Вкупен број пресуди врз основа на предлог спогодби	Тренд во однос на претходна година
2014	284	/
2015	300	+6%
2016	458	+53%
2017	327	-29%
2018	280	-14%
2019	272	-3%

Извор: ГИ на ЈОРСМ

Со цел за поголема прегледност, претставените податоци се и графички прикажани со претставен тренд во текот на испитуваниот период:

¹¹ <https://jorm.gov.mk/category/dokumenti/izvestai/>

Графикон бр. 2

Извор: ГИ на ЈОРСМ

Очигледен е трендот на намалување на изречените пресуди врз основа на предлог-спогодба во текот на анализираниот период.

Со цел поголема прегледност на состојбата по години и стадиумот во којшто била донесена пресуда врз основа на предлог-спогодба, податоците од ГИ на ЈОРСМ за периодот 2016-2019 година, се претставени на збирната табела подолу:

**THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF
DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA**

Табела бр. 2 – Донесени пресуди според годината и стадиумот

2016		Скратена постапка		Истражна постапка		По поднесен обвинителен акт		Вкупно	%	
	ВЈО Скопје	136		99		7		242	53	
	ВЈО Битола	54		7		/		61	13	
	ВЈО Штип	16		40		/		56	12	
	ВЈО Гостивар	1		20		/		21	5	
	ОЈО за ГОКК	19		47		12		78	17	
	Вкупно	226	49%	213	46,5%	19	41%	458	100	
2017		Скратена постапка		Истражна постапка		По поднесен обвинителен акт		Вкупно	%	
		ВЈО Скопје	86		96		4		186	57
		ВЈО Битола	27		23		2		52	16
		ВЈО Штип	7		9		/		16	5
		ВЈО Гостивар	15		22		/		37	11
		ОЈО за ГОКК	2		24		10		36	11
	Вкупно	137	42%	174	53%	16	5%	327	100	
2018		Скратена постапка		Истражна постапка		По поднесен обвинителен акт		Вкупно	%	
		ВЈО Скопје	82		51		3		136	49
		ВЈО Битола	52		14		1		67	24
		ВЈО Штип	12		15		/		27	10
		ВЈО Гостивар	13		20		2		35	12
		ОЈО за ГОКК	9		6		/		15	5
	Вкупно	130	48%	129	47%	13	5%	280	100	
2019		Скратена		Истражна		По поднесен		Вкупно	%	
		ВЈО Скопје	74		63		2		139	51
		ВЈО Битола	26		17		2		45	17
		ВЈО Штип	13		25		1		39	14
		ВЈО Гостивар	10		14		/		24	9
		ОЈО за ГОКК	7		10		8		25	9
	Вкупно	130	48%	129	47%	13	5%	272	100	

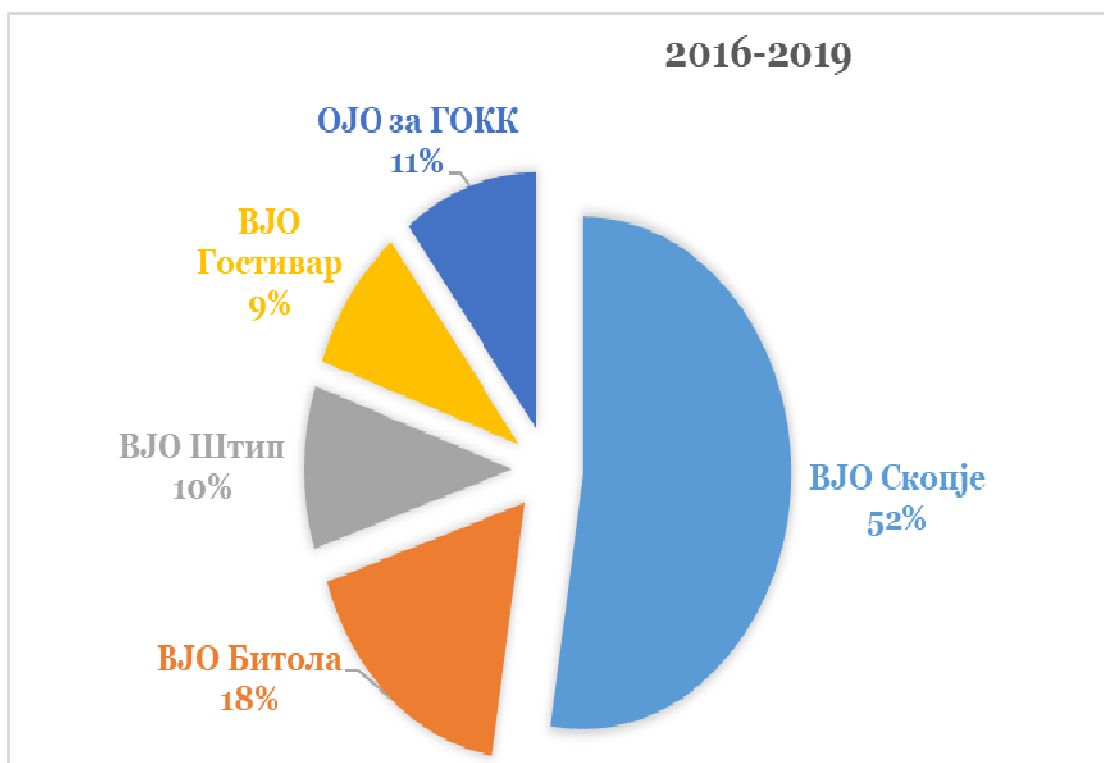
Извор: ГИ на ЈОРСМ

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

Од претставените податоци евидентно е дека во текот на анализираните години најголем број пресуди врз основа на предлог-спогодби биле донесени на територија на ВЈО Скопје, односно над 1/2 од сите случаите, а најмал процент се забележува кај ВЈО Гостивар.

Просечното учество на секое ВЈО и на ОЈО за ГОКК во периодот од 2016 до 2019 година графички е прикажано подолу:

Графикон бр. 3 - Просечното учество на секое ВЈО и на ОЈО за ГОКК

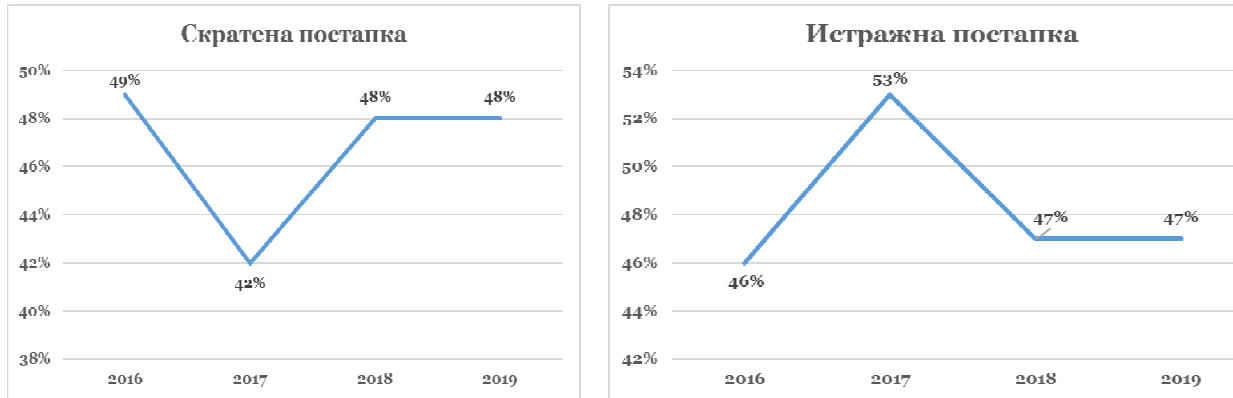

Извор: ГИ на ЈОРСМ

Од горната збирна табела евидентно е дека во текот на годините што се предмет на анализа се менувале и трендовите во однос на стадиумите од кривичната постапка кога се носеле пресуди врз основа на предлог-спогодба.

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

Графикон бр. 4 – Трендови според стадиумите

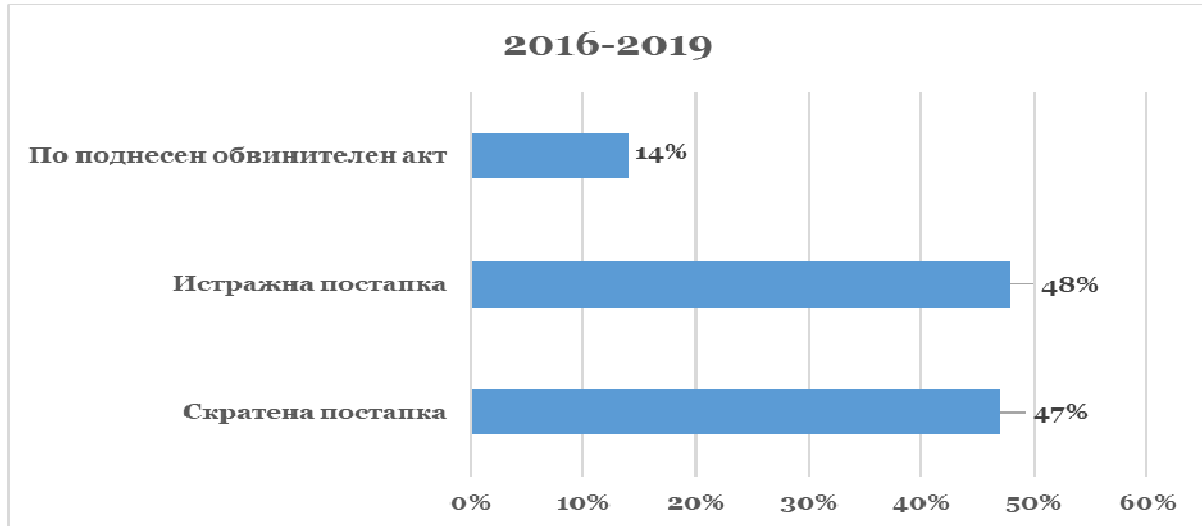
Извор: ГИ на ЈОРСМ

Очигледно е влијанието на укинувањето на Законот за определување на видот и одмерување на висината на казната врз примената на спогодувањето во 2017 година. Ваквите драстични промени се само доказ повеќе дека таквото легислативно решение не влијаело позитивно врз правилната примена на спогодувањето, од една страна, но од друга страна останува убедувањето дека е пожелно да има определени рамки, како насоки во кои би се движеле обвинителите и судовите, без да се загрози индивидуализацијата при одмерување на санкцијата, ниту слободното судиско убедување, ниту вештачки определените рамки само врз основа на претходна осудуваност, којашто и ЕСЧП ја отфрла како единствен основ за потешко казнување.

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

Просекот на донесените пресуди врз основа на предлог-спогодба во различните стадиуми е претставен на следниот графикон:

Графикон бр. 5 - Донесените пресуди врз основа на предлог-спогодба

Извор: ГИ на ЈОПСМ

Намален тренд на склучени предлог-спогодби може да се констатира и од анализата на податоците од Основното јавно обвинителство Скопје за годините 2019 и 2020, добиени од ЈО на ОЈО Скопје:

Склучени предлог-спогодби и признанија на вина

➤ **Во 2019 година**

- Склучени предлог спогодби со 21 лице и сите прифатени од судот
- Пресуди врз основа на признание 840

➤ **Во 2020 година**

- Склучени предлог спогодби со 17 лице и сите прифатени од судот
- Пресуди врз основа на признание 893

➤ **Во 2021 година**

- За периодот јануари – април 2021 година може да се наведе податок дека 2 предлог спогодби не биле прифатени од

**THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF
DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA**

судија на претходна постапка, што претходно воопшто не
било случај

До слични заклучоци можеме да дојдеме и доколку ги анализираме податоците од Коалицијата сите за фер судење,¹² кои спроведуваат мониторинг на судските постапки на годишно ниво, при што цел на мониторирање се и постапките во кои обвинетиот ја признал вината во текот на главната расправа. Па така, од забележани признанија за вина на 40 главни расправи во текот на 2017-та година, бројот на дадени признанија се намалува на 26 во 2018-та година, додека во 2019-та година набљудувачите забележале само 7 признанија.

Овој констатиран тренд може да се забележи и од анализата на податоците од Годишните извештаи на Одделението за гонење на сторителите на кривични дела од областа на организираниот криминал и корупција каде во 2014-та година се склучиле 36 предлог спогодби, 28 во 2015-та, 19 во 2016-та, 2 во 2017 и 9 во 2019-та година.¹³

Заклучокот од анализираните податоци значи дека воведувањето на институтот спогодување за кривичната санкција кој, пред сè имаше за цел да биде процесна реформа, не го доби очекуваното место во судската пракса.

Дотолку повеќе, овој институт се користи помалку и од останатите два начини за забрзано решавање на кривичните постапки како Условното одлагање на кривичното гонење, согласно членот 43 од ЗКП и казниениот налог.

Според податоците добиени од ОЈО Скопје, нивната примена во ова обвинителство се изразува преку следниве податоци:

Условно одлагање на кривично гонење (чл. 43 од ЗКП)

➤ **Во 2019 година**

- 313 предмети спрема 314 лица
- Најчесто за кд од областа на сообраќајот – чл. 297 и 301
- Во буџетот уплатени 4.485.000,00 денари

¹² Види: B. Misoski, D. Avramovski, N. Petrovska, 'Anlysis of the Data Collected from the Court Proceeding Monitored in 2017', Coalition All for Fair Trials, Skopje, OSCE, 2018; B. Misoski, D. Avramovski, N. Petrovska, 'Anlysis of the Data Collected from the Court Proceeding Monitored in 2018', Coalition All for Fair Trials, Skopje, OSCE, 2019 and B. Misoski, D. Avramovski, N. Petrovska, 'Anlysis of the Data Collected from the Court Proceeding Monitored in 2017', Coalition All for Fair Trials, Skopje, OSCE, 2020.

¹³ Види ги Годишните извештаи за работата на ЈО, достапни на: <http://jorm.gov.mk/category/dokumenti/izvestai/>

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

➤ **Во 2020 година**

- 337 предмети спрема 340 лица
- Најчесто за кд од областа на сообраќајот – чл. 297 и 301
- Во буџетот уплатени 4.406.000,00 денари

Казнен налог

➤ **Во 2019 година**

- спрема вкупно 653 лица

➤ **Во 2020 година**

- спрема вкупно 2364 лица

Евидентно е дека Условното одлагање на кривичното гонење и казнениот налог обвинителите ги применуваат соодветните одредби од ЗКП, како корективи на можноста за спогодување, односно одбегнување на редовна постапка и побрзо доаѓање до конечен исход со примена на други процесни институти. **Условното одлагање на кривичното гонење** наоѓа многу широка примена бидејќи за негова примена не е задолжително да се има бранител, а предност е што постапувањето има ресторативни аспекти, односно согласност од оштетениот. Најчесто се користи за кд од областа на безбедноста во сообраќајот. Предлагање **казнен налог** се користи во голем број на случаи со што се одбегнува водењето скратена постапка, а тогаш кога обвинителот ќе оцени дека има доволни и јасни докази дека обвинетиот го сторил кривичното дело. Условното одлагање на кривично гонење и казнениот налог се користат повеќе и затоа што нема ограничувања во смисла на одобрение од виш јо како што е тоа случај кај спогодувањето за кд за кои е пропишана казна затвор над 5 години.

3. ЗАДОЛЖИТЕЛНО УПАТСТВО ОД ЈАВНИОТ ОБВИНИТЕЛ НА РСМ

Задолжително упатство по кое постапуваат јавните обвинители е донесено од страна на ЈО на РСМ во ноември 2013 година, односно пред да започне примената на ЗКП, од 1 декември 2013 година.

Од повеќе обвинители што учествуваа на средбите и со кои се спроведе интервју, беше споделено искуството дека спогодувањето најчесто се врши во еден од следниве три моменти:

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

- по увид во списите,
- откако обвинетиот ќе даде исказ во обвинителството или
- со поднесување писмен поднесок од страна на бранителот.

Анализирајќи ја содржината на ова Упатство, може да се заклучи дека тоа содржи определени услови, од кои еден или повеќе треба да бидат исполнети за да се пристапи кон спогодувањето.

Од овие услови произлегува дека се создава обврска за давање изјава за признавање вина од страна на одбраната и тоа во случаи кога тоа ЗКП не го пропишува тоа како предуслов. Токму оттука произлегува, веќе востановената практика во повеќето обвинителства, да се бара писмена изјава од одбраната како иницијатива за спогодување.

Ваквата практика обвинителите ја ценат како нивна посебна заштита, за да не бидат предмет на сомнеж дека нешто „на своја рака договараат“ со обвинетиот.

Очигледна е присутната несигурност, односно дилема и премислување кај обвинителите дали воопшто да се впуштат во спогодување во определени случаи.

Со право е ограничено спогодувањето кај определени видови на кривични дела во зависност од последиците врз жртвите, односно кога жртвите се деца, но и кај кривични дела кои според природата бараат опсежна и подолготрајна истрага.

Малку зачудува зошто не би се одело на спогодување ако има доволно докази, докажувањето е крајно едноставно, но обвинетиот бара значително намалување на казната. Со оглед дека при ублажувањето се применуваат соодветните одредби од КЗ, нема основ да се бара значително намалување на казната, ниту има причина да се прават трошоци и да се оди на главна расправа, ако доказите се јасни, без оглед дали се очекува главната расправа брзо да заврши или не.

Само за најлесните кривични дела (парична казна или затвор до 3 години) јавниот обвинител што преговара е надлежен да ја потпише предлог-спогодбата без да бара претходна согласност од јавниот обвинител на тоа основно јавно обвинителство.

За делата за коишто се води скратена постапка (над 3 до 5 години казна затвор) преговорите ги води надлежниот јавен обвинител, а предлог – спогодбата ја потпишува Јавниот обвинител на тоа основно јавно обвинителство.

За кривични дела за коишто е пропишана казна затвор над 5 до 10 години - основниот јавен обвинител се спогодува, а спогодбата ја потпишува Јавниот обвинител на основното јавно обвинителство по претходна согласност од надлежниот Виш јавен обвинител за територијата на основно јавно обвинителство.

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

Во однос на ОЈО за ГОКК, надлежниот јавен обвинител ја води постапката за преговарање, а предлог-спогодбата ја потпишува Јавниот обвинител на ОЈО за ГОКК, по претходна согласност од ЈО на РСМ.

Од дискусиите во фокус групите се доби сознание дека некои јавни обвинители на основните јавни обвинителства се прилично ригидни во однос на давањето согласност за спогодување, што влијае демотивирачки врз надлежните јавни обвинители коишто ја спровеле постапката за преговарање и спогодување и потоа мора да го запрат таквото постапување поради отсуство на согласност од шефот на обвинителството, без оглед на личната убеденост во основаноста на предлог-спогодбата. Со ваквите постапки надлежниот јавен обвинител што постапува во предметот чувствува дека неговиот дигнитет во очите на одбраната е сериозно загрозен, што може да влијае врз натамошниот тек на постапката и од тие причини едноставно не пристапува кон преговарање и спогодување дури и тогаш кога е убеден дека има основ и дека предложената предлог-спогодба би била прифатена од страна на судот.

Со оглед на фактот што од донесување на ова Задолжително упатство е поминат подолг временски период и практиката покажа определени аспекти содржани во него што треба да се ревидираат, потребна е изработка на ново задолжително упатство во коешто ќе се вградат позитивните примери од практиката во јавното обвинителство.

4. ИДЕНТИФИКУВАНИ ПРОБЛЕМИ ВО ПРИМЕНАТА НА ПОСТАПКАТА ЗА СПОГОДУВАЊЕ И ПРИЗНАНИЕТО ЗА ВИНА

Причините за ретка примена на постапката за спогодување за видот и висината на кривичната санкција, може да се лоцираат кај неколку аспекти.

Еден аспект врз основа на кој може да се темели нискиот број на спогодувања може да се лоцира во благата казнена политика на судовите по одржана главна расправа, како и отсуството на определни упатства,¹⁴ или технички можности на АКМИС-от,¹⁵ кои би

¹⁴ Види повеќе: М. Каневчев, „За некои (контрверзни) решенија од Законот за определување на видот и одмерување на висината на казната, МРКПК, год. 24, бр. 1, 2017, available at: <http://maclc.mk/Upload/Documents/Methodija%20Kanevchev%202.pdf> or Н. Тупанчески, А. Деаноска Трендафилова, Една година од примената на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната – проблеми и предизвици, МРКПК, год. 24, бр. 1, 2017, достапно на: <http://maclc.mk/Upload/Documents/Tupanceski,%20Deanoska.pdf>, or Г. Лажетик Бужаровска, ‘Невоедначената казнена политика и нејзиното влијание врз спогодувањето за кривична санкција според Законот за кривичната постапка’, МРКПК, год. 21, бр. 1, 2014. Достапно на: <http://maclc.mk/Upload/Documents/03.pdf>

¹⁵ Види: А. Груевска Дракулевски, Б. Мисоски, ‘Компаративна анализа на механизмите на упатства за одмерување казна: Упатството за одмерување казни во САД’, МРКПК, год. 21, бр. 1, 2014. Достапно на: <http://maclc.mk/Upload/Documents/06.pdf>; Корисно е решението за скицирање на санкцијата или т.н. „sentence

**THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF
DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA**

генерирале податоци за просечно изречени казни и други санкции за конкретни кривични дела, врз основа на претходно изречените пресуди за конкретните кривични дела во слични околности.

Друг аспект може да се лоцира во законската недореченост на одредбите со кои овој процесен институт е уреден во ЗКП. Дополнителна причина во поглед на ретката примена може да биде и недостатокот на судска пракса односно нејзино усогласување, особено од страна на ВСРСМ кој нема продуцирано начелни ставови и правни мислења кои може да послужат за унапредување на практиката на судовите во однос на спогодувањето.

Должината, односно траењето на кривичната постапка, понекогаш исто така може да биде протолкувано како фактор кој негативно влијае врз брзото и ефикасно решавање на кривичните постапки, особено во случаите кога обвинетите се свесни за квалитетот на доказите со кои располагаат обвинителите, за степенот на јавниот интерес за конкретните предмети, или пак, се свесни за роковите за застареност на кривичното гонење и пресудување во конкретните случаи.¹⁶

4.1. Влијанието на казнената политика и предвидливост на кривичната санкција

Влијанието на видот и висината на кривичната санкција од досегашните теоретски согледувања, а поткрепени и со податоците прибрани од интервјуата и фокус групите со практичарите во текот на подготовката на оваа анализа, се третира како еден од главните фактори кои влијаат врз процентот на примена на постапката за спогодување за видот и висината на кривичната санкција.

Имено, согласно сознанијата добиени првенствено од бранителите, може да заклучиме дека даденото признање во текот на претходната постапка, што се третира како иницијатива за почетокот на постапката за спогодување, најчесто влијае за предлагање построга кривична санкција од страна на јавните обвинители во текот на постапката за преговарање. Ваквото постапување на јавните обвинители според бранителите влијае демотивирачки и води кон губење на интересот кај бранителите да ги советуваат нивните

canvassing“, подетално: J. Sprack, ‘A Practical Approach to Criminal Procedure’, Oxford University Press, 10-th Edition 2005, стр. 92.

¹⁶ Како на пример случајот со предметот „Траекторија“ воден од СЈО. Види: Н. Петровска, С. Амет, З. Хаџи Зафиров: „Ефективна кривична правда: Анализа на случаите од СЈО“, ФИОМ, 2020, достапно на: <https://all4fairtrials.org.mk/wp-content/uploads/2020/04/BP-TA2020-FK-MKD.pdf>

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

клиенти да учествуваат во постапката за преговарање заради спогодување. Дотолку повеќе, бранителите наведуваат дека во услови на отсуство на спогодување за обемот на обвинението, согласно начелото на легалитет во гонењето, преговарањето е прилично сувопарно и формално, при што акцентот се става врз правната квалификација на делото и во голем број случаи при преговарањето воопшто не се води сметка за олеснителните и отежителните околности кои влијаат врз одмерувањето на кривичната санкција. Во таа насока, како да се наметнува заклучокот дека при преговарањето заради спогодување нема соодветна примена на одредбите од чл. 39 и 40 од КЗ кои се однесуваат на критериумите што треба да се имаат предвид при одмерување на казната (и од коишто впрочем и судот ќе се раководи при оцената на предложената кривична санкција содржана во предлог-спогодбата), како и на правилата за ублажување на казната во услови на постапката за спогодување.

Причините за ваквото постапување на јавните обвинители може да се лоцираат во неколку сегменти. Првиот е строгоста на Задолжителното упаството за постапување, врз основа на кое што јавните обвинители ја базираат својата одлука за предлогот за видот и висината на санкцијата, а вториот сегмент е отсуството на реални податоци за предвидливоста на санкцијата по вид и висина, односно отсуството за информација за очекуваната санкција.

Во однос на првиот сегмент од разговорите со јавните обвинители се констатираше дека фактот на што изготвената предлог спогодба подлежи на одобрување од страна на повисокиот јавен обвинител или од страна на јавниот обвинител на јавното обвинителство во рамките на кое се постигнала спогодбата, се оценува како намалување на слободата на дејствување на надлежните обвинители во поглед постапките да завршат во истрага, со што се стимулира признанието на вина во текот на главната расправа.

Отсуството на податоци за очекуваната санкција, како и отсуството на реални и однапред познати критериуми за утврдување на предлогот за видот и висината на кривичната санкција по однос на која би се спогодувале јавниот обвинител и обвинетиот во присуство на неговиот бранител, доведуваат до впечаток дека обвинетите го третираат овој институт првенствено како јавнообвинителска алатка која не им нуди никакви привилегии за нивниот конструктивен однос во текот на истрагата или во фазата на одобрување на обвинението. Веројатно отсуството на практика да се анализираат олеснителните и отежителните околности во голема мера придонесува за ваквиот впечаток. Со други зборови, кај обвинетите постои верување дека ќе поминат со полесна

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

казна доколку го признаат делото во текот на главната расправа, бидејќи се изведуваат доказите поврзани за санкцијата и судот се раководи од критериумите содржани во чл. 39 од КЗ. Од споделените искуства на јавните обвинители беше истакнато дека не се исклучени случаи каде што при спогодување во текот на претходната постапка се предлагаат повисоки казни, додека при признавање вина на главна расправа, судовите одмеруваат поблаги казни.

Токму предвидливоста на санкцијата, ниту индивидуализацијата на предложената казна во текот на претходната постапка, како и во фазата на оценка на обвинителниот акт, беше утврдена како еден од условите за да профункционира спогодувањето како нов институт во ЗКП во практиката. Токму затоа, на почеток беше донесен Правилник за одмерување на казните кој беше ориентир за јавните обвинители во која насока треба да се движат при иницирање на спогодување од страна на одбраната во поглед на видот и висината на санкцијата која би била понудена, а потоа и со одлука на судот верификувана согласно законските одредби. Во таа насока беа и измените на Кривичниот законик од 2014-та година, преку кои се отвори патот кон целосно редицајнирање на системот на одмерување на санкциите кој на почетокот резултираше со девастирачки законодавни чекори кон груба повреда на начелото на законитост преку донесувањето на Правилник за одмерување на казните, кој брзо потоа беше ставен вон сила со донесувањето на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната.

Сосема се прифатливи аргументите на Уставниот суд со кој овој закон беше укинат во ноември 2017 година, а имено дека целта која законодавецот сакал да ја постигне со донесувањето на оспорениот закон, а тоа е обезбедување на воедначена казнена политика при изрекувањето на казните од судовите во РСМ, како цел сама по себе, не може да се оцени како спротивна на Уставот, меѓутоа оспорениот закон како инструмент за постигнување на таа цел, според Судот, не ја издржува уставната оправданост од аспект на неговата принципиелна согласност со воспоставените темелни вредности на уставниот поредок, уставната определба за независност на судовите и основните правни начела врз кои се темели современото казнено законодавство.¹⁷ Воедно, мора да се согласиме со констатацијата дека овој Закон доведе до значителни отстапувања од етаблираните темелни вредности и ги загрози основни правни начела врз кои почива современото казнено законодавство, а во кои спаѓаат уставно загарантираното начело за поделба на власта, независноста на судството, слободното судиско убедување и начелата за

¹⁷ Одлука на Уставниот суд на РСМ, У.бр.169/2016-1 од 16.11.2017, <http://ustavensud.mk/?p=11736>

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

индивидуализирано одмерување на санкциите. Поранешната осудуваност содржана во укинатиот закон како примарен критериум беше во директна спротивност со Препораката на СЕ за конзистентност во санкционирањето бр. Р(92)17 во 1992,¹⁸ според која претходната осудуваност не треба во било која фаза од кривичната постапка механички да се користи како фактор против обвинетиот. Во Препораката, особено се нагласува дека влијанието на претходната осудуваност треба да биде редуцирано односно воопшто не треба да биде земено предвид во следниве случаи: а) поминало значително време од претходното сторено кривично дело; б) конкретното сторено дело е со помала сериозност, или претходно стореното кривично дело било со помала сериозност или в) кога сторителот е млада личност.¹⁹

За таа цел, сметаме дека, сепак, определена извесност за утврдување на можната санкција добиена како резултат на спогодувањето е неопходен момент за заживување и правилно функционирање на институтот за спогодување помеѓу јавниот обвинител и обвинетиот и неговито бранител.

Сепак, сметаме дека патот до остварувањето на оваа предвидливост и извесност на санкцијата не смее да помине преку ограничувањето на судската самостојност и автономност при донесувањето на одлуките. И во однос на овој аспект треба да се има предвид Препораката бр. Р(92)17 на СЕ од 1992 година, согласно која олеснителните и отежителните околности треба да бидат пропишани со закон, но и тогаш кога постои степенување мора да се остави слобода на судијата да ја индивидуализира санкцијата.

Тому затоа, сметаме дека излезот од оваа состојба е воведување на слична практика како англиското и италијанското искуство, акде е предвидено постоење на електронски систе и база на податоци за сите изречени пресуди, врз основа на кој може да се генерира просечната и сличната санкција за слично дело согласно делото за кое што се спогодуваат јавниот обвинител и обвинетиот и неговиот бранител. Преку ваквиот компјутеризиран систем, сите странки во постапката можат да утврдат за конкретното кривично дело, колку била просечно одмерената изречена санкција во претходните слични случаи. Се разбира за правилно функционирање на овој компјутерски систем неопходно е внесување

¹⁸ Recommendation No. R(92)17 concerning consistency in sentencing, 19.10.1992.

¹⁹ Г.Бужаровска/Л.Нанев, Анализа примената на Законот за одмерување на видот и висината на казната во основните судови Тетово, Велес, Кочани и Кавадарци, Мај, 2017, http://www.merc.org.mk/Files/Write/Documents/04798/mk/Analiza_Primena-na-ZOVOVK_SPPMD-Juni-2017.pdf; G.Lažetić-Bužarovska/ N.Tupanceski /E.Mujoska, Mandatory Sentencing Guidelines: The Case Of Macedonia, European Scientific Journal, August 2016 edition, Vol.12, No.22 ISSN: 1857 – 7881 (Print) e - ISSN 1857- 7431, <https://eujournal.org/index.php/esj/article/view/7941>.

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

на што поголем број на правосилни пресуди во базата на податоци, како и програмирање на можноста за проверка и пребарување внатре во рамките на пресудата, така што би се овозможило понатаму нивно расчленување и поврзување според влијанието на олеснителните и отежнувачките околности врз утврдувањето на видот и висината на санкцијата за конкретното кривично дело. На тој начин и би се овозможило креирање на просечна санкција за слични дела и слични околности.

Конечно, овој систем би ја оневозможил и увидената практика кога за исти кривични дела, сторени под слични околности се предлагаат и изрекуваат сосема различни санкции по вид и висина.

Ваквата теза беше тестирана и во текот на разговорите со бранителите и со јавните обвинители, кои изразија подготвеност за прифаќање на оваа идеја, како и дадоа предлог за начините на полнење на оваа база на податоци со пресуди да се одвива на тој начин што покрај судовите, должност за внесување на податоци би имале и јавните обвинители. На овој начин, впрочем би се олеснила и улогата на повисоките јавни обвинители односно на јавните обвинители на основните јавни обвинителства, кои согласно Задолжителното упатство во однос на спогодувањето, се должни да ја оценат и одобрат предложената спогодба.

4.2. Апострофирање на определени одредби од ЗКП преку чија правилна примена би се зголемила примената на постапката за спогодување и признание за вина

4.2.1. Степен на увереност на јавниот обвинител во вината/фактичка поткрепеност на обвинението

Согласно член 206 став 6 од ЗКП осомничениот пред започнувањето на првото испитување, ќе се информира и за правото на спогодување со јавниот обвинител согласно членовите 489 до 496 од ЗКП.

Од самата содржина на законските одредби произлегува дека постапката за преговорање и спогодување за видот и висината на кривичната санкција може да почне и да се одвива уште во фаза на претходна постапка, односно речиси на самиот почеток на кривичната постапка, при што, експлицитно даденото признание не е предуслов за започнување на оваа постапка.

Како еден од условите за прифаќање на спогодбата за видот и висината на кривичната санкција е постоењето на доволно докази за вината на обвинетиот. Оттука,

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

пред започнувањето на преговорите со обвинетиот се претпоставува дека јавниот обвинител е убеден во вината на обвинетиот, како и дека располагаат со доволно докази за убедување на судот надвор од разумно сомневање во вината на обвинетиот.

Од спроведените разговори со јавните обвинители и со бранителите во текот на фокус групите се добија сознанија дека во практиката, осомничените лица во фазата на претходната постапка, против кои сеуште нема директни докази, или доказите се повеќе на ниво на индиции или постојат посредни докази за наводно инкриминирање на осомниченото лице, понекогаш се дури и заплашувани со казнено гонење за потешка квалификација, а во насока на нивно поттикнување да учествуваат во постапката за спогодување. Дополнително, од разговорите со бранителите, дознаваме дека постојат практики кога осомничените или обвинетите прифаќаат спогодување поради чисто прагматични причини, бидејќи добиваат „добронамерни совети“ од обвинителот дека доколку одаат на судење може да бидат обвинети за потешко дело при што наместо предложената условна осуда би можеле да добијат ефетивна казна затвор.

Имајќи ги предвид ваквите аргументи, сметаме дека е неопходно апострофирање на начелата врз кои се заснова постапката за преговарање и спогодување, според кои признанието од страна на осомничениот или обвинетиот, како и неговата волја за учество во постапката за спогодување не е и не смее дека биде предуслов за откривање на доказите со кои располага обвинителството. Во таа насока, ги апострофираме и законски одредби според кои бранителот, но и судот би требало да бидат гарант на правата на обвинетиот. На тој начин бранителот преку уводот во доказите и во списите на предметот би можел да има целосно совесна улога при советувањето на клиентот дали воопшто да се вклучи во постапката за спогодување.

Од друга страна, пак, судот би требало да има улога на активен гарант на правата на обвинетиот, особено на правото на пресумпција на невиност, и би требало да има доволно умешност и искуство да може да ја осуети евентуалната ваква практика на обвинителите, во моментот при оценката на доброволноста и на свесноста на осомничениот/обвинетиот за неговото учество во постапката за спогодување.

Како што веќе беше наведено, обвинителите го споделија искуството дека постапката за спогодување во практиката најчесто се врши по извршениот увид во списите, односно откако обвинетиот ќе даде исказ во обвинителството или со поднесување писмен поднесок од страна на бранителот. На тој начин, обвинителите ја негираат можноста дека подготвеноста на обвинетиот да учествува во постапката за спогодување има какво и да било влијание врз откривањето на доказите. Дотолку повеќе,

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

сметаат дека самите обвинети по увидот во списите сфаќаат дали јавниот обвинител има сериозен случај против нив и токму поради овие причини најчесто обвинителите не ја иницираат постапката за спогодување, туку оставаат на одлуката на обвинетиот и неговиот бранител да го преземат иницијалниот чекор.

4.2.2. Јавноста и судот дознаваат за неуспешната постапката за спогодување

Во услови на неуспешно спогодување, јавните обвинители споделија искуства дека иницијативата за спогодување како поднесок останува во обвинителскиот предмет, овој поднесок се отстранува од списите на предметот што се доставува до судот, со што судот нема податоци за неуспешното спогодување. Токму оваа практика е посакуваниот и законски нормиран начин за постапување со овој поднесок.

За жал, во определени случаи, согласно информациите добиени од фокус групите со бранителите, дознаваме дека доколку спогодувањето стане неуспешно или воопшто не дојде до него, понекогаш поради фактот дека се работи за помали места или поради физичката блискост на писарниците на судот и јавното обвинителство (кои во поголем број градови се наоѓаат во иста зграда), ваквата информација без оглед што не е содржана во предметот што обвинителот го доставува во судот, сепак, не останува непознатицац за судот и тој дознава за претходно поднесениот писмен предлог за спогодување од страна на одбраната. На овој начин, понекогаш се случува судот да стекне определни сознанија за претходното однесување на обвинетиот, што може да знајачно влијание за ставот на судот во текот на главната расправа во однос на пресумпцијата на невиност на обвинетиот.

Токму затоа, сметаме дека би требало да се апострофира практиката што, впрочем, е и уредена во ЗКП, јавниот обвинител да не бара какво било формализирање на барањето и/или иницијативата за спогодување во текот на претходната постапка, со што би се отстранила ваквата можност за т.н. „протекување“ на информациите од дејствијата преземени во текот на претходната постапка помеѓу јавниот обвинител и обвинетиот и неговиот бранител. Дотолку повеќе, сметаме дека иницијативата за спогодување не би требало воопшто да е напишено уредена во обвинителскиот предмет, а заради заштита на правата на обвинетиот, корисно би било сите списи поврзани со неуспешната спогодба да бидат ковертирани и издвоени од другите списи во обвинителскиот предмет.

4.3. Поставеноста на законските одредби влијае врз примената на постапката за спогодување и признанието за вина

Од спроведените анализи, како и од разговорите со членовите на фокус групите, утврдивме дека за оценка на причините за примената на постапката за спогодување, како и за примената на признанието за вина во текот на кривичната постапка, нужно е да се проанализира и нормативната уреденост на овие два институти во ЗКП. Притоа, критичката опсервација на одредбите од ЗКП би резултирала со конкретни предлози за нивно унапредување, што во практика би резултирало со зголемување на обемот на предмети што се решени преку овие два инструменти за забрзување на кривичната постапка.

4.3.1. Начело на легалитет во гонењето

Од утврдените разговори со членовите на фокус групите, утврдивме дека една од главните причини за малиот број постапки за спогодување во практиката е начелото на легалитет во гонењето од страна на јавните обвинители. Па така, обврската за гонење на јавните обвинители, заедно со ригидниот подзаконски акт со кој се доуредува оваа постапка од страна на Јавното обвинителство, резултираат со ваква исклучително ретка примена на овие институти во праксата.

Сепак, имајќи ги предвид менталитетот како и правната култура, сметаме дека барем во оваа пригода е преурането да се даде предлогот за воведување на проширен опортунитет во гонењето од страна на јавните обвинители. Дотолку повеќе, ваквата концепциска пресвртница сметаме дека е потребно да се базира на поопширна анализа на целокупниот импакт од евентулната промена на целокупната кривична постапка, а не само врз основа на влијанието на парцијални институти од кривичната постапка.

4.3.2. Степен на ублажување на санкцијата и благата казнена политика на судот

Степенот на ублажувањето на санкцијата беше исто така, истакнат како една од проблематичните законски одредби кои влијаат врз ограничување на маневарскиот простор за спогодување што е оставен на странките во кривичната постапка. Сепак, имајќи ги предвид одредбите од членот 40 од КЗ, кои што се однеусваат на можноста за ублажување на казната или на другата санкција и под посебниот законски минимум

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

определен за конкретното кривично дело, може да се заклучи дека тој претставува доволна основа за успешна примена на постапката за спогодување, па сходно на тоа и сметаме дека сегашната законска рамка, доколку правилно се толкува и применува во практиката дава доволно широк простор за маневар во спогодувањето помеѓу јавниот обвинител и обвинетиот и неговиот бранител. Единствено останува дилемата дали можеби е потребно допрецизирање на одредбата од ЗКП којашто упатува на КЗ, во смисла да биде повоопштена и да ги дозволи различните основи за ублажување и казнување според поблаг закон кога станува збор за спогодување.

Увидената практика на блага казнена политика од страна на судовите, особено при оценката на дадените признанија, која аво суштина ја намалува примената на постапката за спогодување во текот на претходната постапка говори во прилог на фактот дека не сите јавни обвинители имаат развиени вештини за правилно одмерување на видот и висината на кривичната санкција што ќе ја предложат, а во тој дел судиите со своето искуство сепак се посупериорни.

5. СПОГОДУВАЊЕ ЗА ТЕЖИНАТА НА КРИВИЧНОТО ДЕЛО

Спогодувањето не се применува почесто во практиката бидејќи е ограничено само на спогодување за кривична санкција, а нема можност за редукција на кривичните дела, односно измена на правна квалификација со цел оној што се спогодува полесно да помине.

Имено, причината за ретката примена на постапката за спогодување дел од учесниците во фокус групите го лоцираа и во строгата поставеност на начелото на легалитет во кривичното гонење.

Во таа насока, евентуалното проширување на начелото на опортунитет во гонењето од страна на јавниот обвинител и тоа во насока на воведување на можноста за спогодување за тежината на кривичното дело, би вовело кон неколкукратно зголемување на кривичните дела кои што се решени со овие институти.

Сепак, сметаме дека ваквите предлози во голема мерка се преуранети и се косат со нашата правна традиција. Дотолку повеќе сметаме дека за нивна импелментација е потреба дополнителна анализа, а посебно имајќи ја предвид целта на кривичната постапка, како и дали навистина овој предлог би довел до подобрување на генералната перцепција и довербата на јавноста во работата на судовите во Република Северна Македонија.

6. ПОВЕЌЕКРАТНО ПОВТОРУВАЊЕ НА ПОСТАПКАТА ЗА СПОГОДУВАЊЕ ВО ПРЕТХОДНА ПОСТАПКА

Во текот на разговорите со фокус групите на адвокатите, беше иницирана една интересна практика во однос на доследноста на решението за поднесување на предлог спогодба во текот на претходната постапка. Имено, адвокатите посочија на можноста еднаш одбиена спогодба од страна на судот, било поради недостаток на докази или поради недостаток на свест и волја кај обвинетиот да може да биде повторно поднесен кај друг судија на претходната постапка, кој истата спогодба би ја прифатил.

Сметаме дека ваквата практика би требало да биде искоренета, бидејќи доведува до ситуација кога само заради непречено прифаќање на поднесената предлог-спогодба се овозможува ситуацијата на „упорност на странките“ додека не се „погоди“ судијата што би ја прифатил предлог спогодбата, што е познато како еден облик на т.н. *judge shopping*, што *de facto* влијае врз исходот на кривичната постапка.

Оваа практика заслужува внимание за дополнителна анализа, од едноставна причина што таа не беше потврдена од страна на другите учесници во фокус групите. Во таа насока сметаме дека е целисходно да се провери дали е ова изолирана практика или „практична креативност“ во некои случаи. Како и да е, сметаме дека доколку во еден предмет во текот на претходната постапка имало неуспешно спогодување помеѓу јавниот обвинител и обвинетиот во присуство на бранителот, би било претстроно законското ограничување на повторната примена на постапката за спогодување во случаите кога истрагата би се развила во напредна фаза и кога јавниот обвинител би имал посигурен случај против обвинетиот со оглед на поголем квантум на прибавени докази.

7. СОДРЖИНА НА ПРЕДЛОГ СПОГОДБАТА

Во поглед на начинот на оценката на спогодувањето интересен пример е даден од страна на бранителите, кои наведоа дека при оцеката на спогодбата судот истата ја одбил поради отсуство на правна квалификација на кривичното дело за кое јавниот обвинител и обвинетиот, во присуство на неговиот бранител, се спогодиле, односно поднеле предлог спогодба.

Во таа насока, сметаме дека е нужно јавниот обвинител и бранителот правилно да ги применуваат одредбите од ЗКП коишто се однесуваат на содржината на предлог спогодбата, каде изречно се наведува дека мандаторен дел од предлог спогодбата се и описот и правната квалификација на кривичното дело.

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

Сметаме дека ова е неопходно во услови на легалитет во кривичното гонење, а посебно имајќи ги предвид последиците од прифаќањето на предлог спогодбата која што се преточува во осудителна пресуда која станува правосилна и извршна со денот на донесувањето.

8. ДЕЛ ОД КРИВИЧНАТА ПОСТАПКА КОГА СЕ ДАВА ПРИЗНАНИЕТО

Во однос на времето на давање на признанието на главната расправа, од разговорите со практичарите, увидена е потребата за прилагодување на одредбите од ЗКП во насока на овозможување на примена на постапката за признание за вина и нејзино проширување и за случаите кога обвинителниот акт/предлог бил променет или проширен во текот на главната расправа.

Имено, даденото признание на вина во тек на главна расправа откако обвинението било изменето веќе се користи во практиката, со што внесувањето на измени во ЗКП во овој правец би било само озаконовување на веќе востановена практика. Дотолку повеќе што овие предлози се сосема прифатливи и за обвинителите и за одбраната, со што обвинетиот би можел да признае вина и во случај на изменето обвинение во текот на главната расправа.

Сепак, сметаме дека е неприфатливо и не би требало да има какви било поместувања во однос на досегашното решение во ЗКП со кое се исклучува можноста за признание за вина на крајот од доказната постапка во случаите доколку ништо не се изменило во обвинението и била спроведена целата доказна постапка. Таквото признание на вина едноставно е нецелисходно и не треба да постои како можност.

9. ТРЕТМАН НА ПРИЗНАНИЕТО НА ВИНА ВО УСЛОВИ НА ОДНОВО ЗАПОЧНУВАЊЕ НА ГЛАВНАТА РАСПРАВА

Интересна практика од страна на јавните обвинители и бранители е апострофирањето на можноста за признание во услови на одново започнување на главната расправа од почеток, што според постојниот текст на ЗКП е можно кога претседателот на советот ќе одлучи, кога се изменил составот на судот или по протек на повеќе од 90 дена помеѓу рочиштата.

Со оглед на странечката поставеност на главната расправа, не е оправдано решението претседателот на советот самиот да одлучува дали главната расправа ќе започне одново (сегашен чл. 371 ст. 1 од ЗКП), туку мора изречно да бидат наведени основите за почнувањето од почеток. Оваа одредба, според сознанијата добиени од

**THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF
DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA**

интервјуата и фокус групиите, во досегашната практика често се користела кога одбраната „сигнализира“ дека е подготвена да даде признание на вина, со цел рационализација на доказната постапка само на докази поврзани со кривичната санкција и завршување на предметот со пресуда речиси на самото рочиште. Несомнено е дека ваквата практика им одговара на странките, но и на судот, меѓутоа не може да најде оправдание со оглед на улогата што ја има судот и не треба да опстои како решение во измените на ЗКП.

Од друга страна, не се чини оправдано ниту започнувањето на главната расправа одново да се врзува само со истек на определен период на време, којшто може да се случи поради какви било причини, а почнувањето одново има сериозни реперкусии во однос на доказите. Во оваа смисла, согласно чл. 371 ст. 3 од ЗКП, ако одлагањето траело подолго од 90 дена, главната расправа мора одново да почне и сите докази мора повторно да се изведат.

Оттука останува единствено оправдан основот главната расправа да започне одново кога име промени во судскиот совет, бидејќи продолжувањето на постапувањето во услови на изменет судски совет води кон директна повреда на начелото на непосредност. При вака започната главна расправа одново, сосема е оправдано доколку по поуките за правата обвинетиот изрази подготвеност да даде признание на вина.

Во текот на фокус групата со вишите јавни обвинители беше истакната практиката, којашто е сосема оправдана и прифатлива, а имено во случај кога повисокиот суд ја укинал пресудата и го вратил предметот на повторно одлучување, обвинетиот да може да признае вина на првото рочиште од повторената главна расправа. Ваквата практика е оправдана затоа што повторената главна расправа е нова постапка и нема никакви пречки давањето признание на вина при нејзиното отпочнување.

10. ФАКТИЧКА ПОТКРЕПЕНОСТ НА ПРИЗНАНИЕТО

Една од увидените слабости во примената на постапката за спогодување, како и во постапката за признание за вина е фактичката поткрепеност на овие постапки при нивната оценка од страна на судот. Имено, во повеќе наврати,²⁰ е утврдена практиката кога судовите не обрнуваат доволно внимание во поглед на фактичката поткрепеност на поднесените предлог спогодби или при оценката на даденото признание во текот на главната расправа. Ваквата хипотеза беше поткрепена и во дискусиите со јавните

²⁰ Види: B. Misoski, *Factual Support of the Guilty Plea and Sentence Bargaining During the Criminal Procedure – the Macedonian Experience* in EU AND COMPARATIVE LAW ISSUES AND CHALLENGES SERIES (ECLIC, Vol. 4) Faculty of Law Osijek, Croatia, 2020.

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

обвинители и бранителите кои што наведоа дека согласно нивната практика чест е случајот кога судот едноставно се задржува само кон анализа на свесноста или доброволноста на признанието или учеството во постапката за спогодување, без притоа премногу да се задржи кон оценка на поднесените докази.

Сепак, во разговорите со судиите беа изнесени причини поради кои биле одбиени поднесени предлог-спогодби (елаборирани во делот на статистички податоци од судот), и меѓу нив е наведен основот што се однесува на отсуство на доволен број докази и впечаток на судот дека обвинетиот не е докрај свесен за содржината на предлог спогодбата.

Воедно, и на фокус групите со вишите јавни обвинители се добија сознанија дека има случаи кога не е дадено одобрение за потпишување на спогодбата од причини што немало доволно докази.

Дотолку повеќе сведоци сме на постапката кога судот воопшто не разгледува дополнителни докази надвор од изводот од казнената евиденција за обвинетиот,²¹ кои што согласно поднесеното обвинение се наведени во листата на доказите.

Илустративно, за пример, може да ни послужи и една пресуда од Основниот кривичен суд во Скопје каде судот во доказна постапка ја извел само евиденцијата за претходната осудуваност. Овој пример е случајно одбран, базирајќи се на фактот дека во најголемиот број на пресуди што се донесени како резултат на признание за вина на обвинетиот, судот постапува на идентичен начин. Во однос на конкретниот пример, пак мошне илустративна е практиката дека во овие случаи и покрај фактот дека се рааботи за сложено кривично дело, кај кое покрај самото неовластено поседување на огнено оружје во битието на делото е инкриминирана и продажбата или производството на оружјето, односно начинот на стекнувањето на оружјето, во овие случаи судот едноставно се задоволил со признанието дека обвинетиот го поседува оружјето, пришто како доказ ја извел само потврдата од казнената и кривичната евиденција на обвинетиот. Притоа, должни сме да напоменеме дека за постоењето на делото е навистина доволно и самото неовластено поседување на огненото оружје, сепак, сметаме дека судот би требало да вложи дополнителен напор во насока на утврдување и на другите можни исходи од поведението на обвинетиот.

²¹ Види ги извештаите на Коалицијата „Сите за фер судење“, за спроведениот мониторинг на судски рочишта за годините 2018, 2019 и 2020, *op cit*.

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

„...Постапувајќи по обвинителниот акт судот закажа главна, јавна и усна расправа која се одржа на ден 21.10.2019 година во присуство на ЈО, обвинетиот и неговиот бранител, кога по дадени поуки на обвинетиот во смисла на чл.380 ст.1 и 2 од ЗКП, судот согласно чл. 380 ст.3 од ЗКП го повика обвинетиот да се произнесе по однос на кривичното дело за кое го товари ОЈО С., по што истиот недвосмислено се изјасни за виновен, наведувајќи дека кривичното дело го сторил во време, место и начин опишан во обвинителниот акт против него.

Откако судот утврди дека даденото признание за вина од страна на обвинетиот е дадено во добра општа здравствена состојба, доброволно, самосвесно, неприсилен и недоведен во заблуда од никого, разбирајќи ги правните последици од истото, како по однос на вината, неговите права во натамошниот тек на кривичната постапка, така и по однос на трошоците на кривичната постапка, потоа во смисла на чл.381 ст.2 од ЗКП, во доказна постапка изведе докази кои влијаат на изборот на видот и одмерување на висината на кривичната санкција, па на предлог на ЈО како доказ ја изведе Потврда од казнена и кривична евиденција на име на обвинетиот издадена од овој суд КР-19915/19 од 25.07.2019 година, евидентно од која за обвинетиот нема записи во казнената евиденција, односно истиот е неосудуван, а со дополнение на генералните од обвинителниот акт, судот утврди дека против обвинетиот не се водат ниту други кривични постапки.

По изведената доказна постапка, јавниот обвинител од ОЈО С. во завршен збор наведе дека со оглед на даденото признание на вина од обвинетиот, му предложи на судот, обвинетиот да го огласи за виновен за кривичното дело кое му се става на товар, а при изрекувањето на видот и висината на кривичната санкција, да ги цени како олеснителните така и отежнителните околности и на обвинетиот да му изрече соодветна кривична санкција со која би се постигнала целта на казнувањето, во смисла на генералната и специјалната превенција.“²²

²² Пресуда IX К.бр.1595/19 од Основниот кривичен суд во Скопје.

**THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF
DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA**

Сметаме дека ваквата практика е недоследна на одредбите од ЗКП, а сходно и на забелешките на учесниците на фокус групите, нужно е да се отстрани. Имено, оваа практика на судот, всушност почива врз тесното толкување на одредбите од членот 381 ст. 3 од ЗКП, во кој се вели дека откако судот ќе утврди дека признание е свесно, доброволно и дека обвинетиот е свесен за правните последици од признавањето на вината, ќе се изведат само докзите кои што се однесуваат на одлуката за санкцијата.

Велиме тесно интерпретирање на оваа законска одредба, од едноставна причина што нашето позитивно законодавство не препознава поделба на доказите на докази за вина, ниту докази за санкцијата, па истовремено определен доказ може да послужи како за определувањето на квалификаторниот или привилегираниот облик на кривичното дело, така може да послужи и како основа за одмерување на видот и висината на кривичната санкција. Дотолку повеќе, сметаме дека оваа практика на изведување на докази како поткрепа на оценката на даденото признание на некој начин само го „фетишизира“ признание и го поткрепа на пиедесталот повисоко над останатите докази што, вопрчем е и спротивно на модерното перцепирање и третирање на признание, како од страна на теоријата, така и од страна на практиката, согласно универзално прифатеното начело на слободан оценка на доказите од страна на судот.

Во таа насока, сметаме дека доколку судот оваа законска одредба ја толкува во согласност со другите одредби од ЗКП во кои се уредува улогата на судот во текот на оценката на поднесената предлог спогодба во текот на ретходната постапка, како и во текот на фазата на контрола на обвинението, воопшто до овој проблем не би ни дошло. Имено, имајќи ја предвид одредбата од членот 334 ст. 1 т. 2 од ЗКП,²³ судот при оценката на даденото признание на вината на обвинетиот во текот на главната расправа би значело дека во текот на редуцираната доказна постапка би можел да побара изведување на кој и да било доказ наведен во листата на докази во обвинителниот акт. Од едноставна причина што оваа одредба изречно гласи само дека судот проверува дали има доволно докази.

Дополнителна законска одредба што го дерогира тесното толкување од страна на судот на одредбите од членот 381, ст. 3 од ЗКП, е утврдена во ставот 2 од членот 483 со кој се уредува постапката на оценка на поднесената предлог спогодба од страна на судот.

²³ Оваа одредба од ЗКП се однесува на должноста на судот за оценка на даденото признание за вина во фазата на контрола на обвинението.

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

Согласно овие одредби, се чини сосема неправилно ова толкување на судот за првенствено земање предвид на претходната осудуваност како основ за утврдување и одмерување на видот и висината на санкцијата.

Евентуален излез од оваа практика на судот би значело евентуално законско допрецизирање на одредбата од ставот 3 од членот 381 од ЗКП, каде едноставно би се избришале зборовите „одлуката за санкцијата“ и истиот би се преформулирал и би гласел: „По спроведувањето на дејствијата од ставот (2) на овој член од страна на судот, во доказна постапка ќе се изведат само оние докази што се однесуваат на поткрепа на одлуката на судот за прифаќање на признанието.“

11. НАЧИН НА ПРЕЗЕНТИРАЊЕ НА ПРИЗНАНИЕТО НА ОБВИНЕТИОТ ПРЕД СУДОТ

Врз основа на погореспоменатото, ЗКП може да претрпи корекции и во насока на преуредување на начинот на земање на признанието за вината од обвинетиот, на тој начин што за да се прифати признанието, судот не само што ќе оцени дали истото е свесно и доброволно, туку ќе побара од обвинетиот со свои зборови во целост да го опише начинот на сторување на кривичното дело.²⁴

На овој начин судот преку увидот во листата на доказите ќе може да го проследи признанието за вина на обвинетиот и со тоа да оцени дали истото е вистинито или не.

Преку воспоставувањето на ваквата практика во целост би се зајакнала улогата на судот при оцената на признанието, иако тоа погрешно може да биде протолкувано како враќање на инквизиторни овластувања.

Постапувајќи на соодветен начин при проверка на признанието би се зголемила довербата во судот, односно би станале сосема неосновани тврдењата дека судот со лесно ги прифаќа признанијата без да праша на што точно мисли обвинетиот кога дава признание а не наведува околности поврзани со кривичното дело. Со ваквата проверка би се одбегнале ризиците за давање признанија под закана, со заплашување, од лукративни причини или заради заштита на некое блиско лице.

²⁴ Во таа насока е и уредено начинот на оценка на давењето на признание во САД. Види: J. H. Israel, Kamisar, Yale, W. R. LaFave, 'Criminal Procedure and the Constitution, Leading Supreme Court Cases and Introductory Text', 2003 Edition, Thomson West, or L. J. Ingram, Criminal Evidence, 12-ed. Elsevier, 2015.

**12. ВОВЕДУВАЊЕ НА ДОКАЗНО РОЧИШТЕ ЗА ОДМЕРУВАЊЕ НА
САНКЦИЈАТА (SENTENCE HEARING)**

Во рамките на дискусиите во фокус групите беше реактуелизиран и предлогот за воведување на посебно доказно рочиште за одлучување за казната, односно поделба на главната расправа на пресудување и одлука за санкцијата (*sentence hearing*),²⁵ слично на оригинерниот модел уреден во Федералните правила за постапување на кривичните судови во САД. Преку воведувањето на оваа можност во ЗКП, можеби во определена мерка би се искомпликувала доказната постапка како дел од главната расправа, но од друга страна зголемила довербата во процесот на одлучување на судот, како и во целокупниот процес на правораздавање. Сепак, последниот предлог би требало да биде базиран врз основа на поопширно истражување во насока на утврдување на сите последици преку кои што оваа законска измена би влијаела врз останатите делови од ЗКП, особено во однос на деловите на редовните и вонредните правни лекови. Во секој случај, според разговорите со адвокатите, ваквото рочиште за одмерување на казна, (и во редовна постапка и во фаза кога се признава вина на главна расправа) не би претставувало дополнително обременување на судот, туку единствено би било во насока на индивидуализација на казната, што е и цивилизациски дострел на кривичната постапка.

**13. МОЖНОСТ ЗА ПРИЗНАНИЕ ЗА ВИНА ВО ТЕКОТ НА ПОСТАПКАТА ПО
РЕДОВНИТЕ ПРАВНИ ЛЕКОВИ**

Во однос, пак на можноста за давање на признание во текот на расправите што се одвиваат пред апелационите судови, сметаме дека ЗКП, во овој случај останува недоречен иако според природата на нештата не гледаме причина зошто обвинетото лице да не може да ја има оваа законска можност и во текот на постапките што се водат пред вишите судови. Токму затоа сметаме дека е неопходно да се направи корелација на одредбите од членовите 380 и 381 од ЗКП, на тој начин што би се поврзале овие одредби со одредбите од ЗКП кои се однесуваат на постапката пред апелационите судови, односно кога во постапка по жалба пред апелациониот суд се одржува јавна расправа. На овој начин сметаме дека би се вовела можноста за воедначен третман на обвинетиот во текот на сите фази од кривичната постапка.

²⁵ Види: J. Sprack, 'A Practical Approach to Criminal Procedure', op. cit., како и J. H. Israel, Kamisar, Yale, W. R. LaFave, 'Criminal Procedure and the Constitution, Leading Supreme Court Cases and Introductory Text', op. cit.

14. ВОНРЕДЕН ПРАВЕН ЛЕК ЗА ЗАШТИТА НА ПРАВАТА НА ОБВИНЕТИОТ ШТО СЕ СПОГОДИЛ ИЛИ ПРИЗНАЛ ВИНА

Од разговорите во фокус групите со адвокатите се наметна и дилемата за потребата од воведување на посебен вонреден правен лек, како на пример БВППП или друг вонреден правен лек, особено доколку се докаже дека до спогодувањето дошло како резултат на кривично дело од типот на фалсификување на докази, присилба или изнуда, итн. Во оваа насока, бранителите ја апострофираат и потребата од целосен увид во доказите на јавниот обвинител во услови на иницирање на постапката за спогодување со цел овозможување на давање на ефикасен правен совет на своите клиенти. Имено, бранителите сметаат дека за да можат да дадат адекватен правен совет на нивните клиенти за учество или неучество во постапката за спогодување, нужно а да имаат можност за увид во сите докази прибрани во текот на главната расправа од страна на јавниот обвинител. Ова, од друга страна резултира со фактот дека јавните обвинители би требало да прифатат спогодување со обвинетиот во текот на претходната постапка само во случаите кога имаат целосно расчистена фактичка состојба, со што евентуалниот увид во списите на предметот на јавниот обвинител не би можел да и наштети на истрагата. Конечно, преку ваквото постапување на јавните обвинители, би се отстранила евентуалната лоша практика кога осомничените поради причини како страв или прагматичност прифаќаат имплицитно да признаат вина и да учествуваат во постапката за спогодување.

15. ИЗЈАВА ЗА ПРИЗНАВАЊЕ ВИНА И СПОГОДУВАЊЕ ВО СКРАТЕНАТА ПОСТАПКА

Одредбите кои се однесуваат на изјавата за признавање вина на главната расправа соодветно се применуваат и во текот на расправата во скратената постапка,²⁶ што ја води судијата-поединец. Од ова произлегува дека во текот на скратената постапка нема можност за спогодување туку само давање изјава за признавање на вината, чиешто прифаќање води кон изведување докази во однос на кривичната санкција со што се рационализира постапувањето.

Посебен проблем во однос на примената на постапката за спогодување е увиден во текот на скратена постапка. Имено, јасно е дека во практиката кај овие кривични дела не

²⁶ Според предложените измени скратената постапка се води за кривични дела за кои е пропишана парична казна или казна затвор до 5 години.

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

се спроведува истрагата, а на обвинетиот директно му се доставува поканата за главната расправа заедно со обвинителниот предлог.

Практично, на овој начин спогодувањето за видот и висината на кривичната санкција е исклучено во текот на скратената постапка.

Сметаме дека во случаите кога јавните обвинители имаат цврст случај против обвинетиот, би требало да иницираат примена на постапката за спогодување, без оглед на фактот на формалното непостоење на истрагата, бидејќи на овој начин имаме поправилно и поцелосно апострофирање на последиците од осудителната пресуда и на утврдувањето на вината на обвинетиот.

Дотолку повеќе, сметаме дека преку иницирањето на постапката за спогодување во текот на истрагата наместо примена на признанието за вина на првото рочиште од главата расправа во скратена постапка, се одбегнува уште еден значаен гарант на правата на обвинетиот – бранител.

Токму затоа, имајќи ги предвид правата на одбраната, сметаме дека во скратена постапка е поупатно давање примат на постапката за спогодување во текот на претходната постапка, наместо привилегирање на постапката за давање признание на обвинетиот во текот на првото рочиште без присуство на бранителот. Имено, согласно одредбите од ЗКП каде во скратена постапка не е задолжително присуството на бранителот се отвара можноста за давање признание од обвинетиот само пред судијата, без присуство на бранител што, според досегашната практика и од разговорите со фокус групите, беше посочено како аспект којшто може да створи ризик во смисла на правата на обвинетиот.

Од друга страна не сметаме дека е изгледно, а ниту упатно ЗКП да претрпи корекции во насока на воведувањето на задолжителна одбрана во случаите на дадени признанија во текот на главната расправа во скратената постапка. Имено, свесни сме дека евентуалните консеквенции кои би влијаеле врз ефикасноста на постапката, како на пример: одлагање на главната расправа и да се чека изборот или именувањето на бранителот и протекот на времето неопходно за негово запознавање со предметот, би го нарушиле текот на постапката кога, најчесто, целиот предмет би завршил на едно рочиште. Поради тоа, како и имајќи го предвид квалитетот на одбраната, не може да бидеме сигурни дека остварувањето на правдата преку воведувањето на задолжителната одбрана во случаите на дадено признание од страна на обвинетиот, навистина би го произвело посакуваниот резултат.

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

Во контекст на се што е наведено, сметаме дека во услови на признание на вина во текот на скратената постапка, би требало да се апострофира улогата на судот како незаменлив и активен гарант на правата на обвинетиот.

16. КУЛТУРОЛОШКИ СПЕЦИФИКИ КАКО ПРИЧИНА ЗА НИСКИОТ СТЕПЕН НА ПРИМЕНА НА ПОСТАПКАТА ЗА СПОГОДУВАЊЕ

Во текот на спроведените интервјуа со судиите, јавните обвинители и бранителите, увидовме и влијание на определени културолошки карактеристики во поглед на поимањето на процесниот противник, кои неретко влијаат врз зголемување односно намалување на фреквенцијата на примена на спогодувањето во практиката.

16.1 Тесно поле за преговарање и екипираност на ЈО

Во поголем број случаи бранителите укажуваат на супериорниот однос од страна на јавните обвинители, кои во текот на претходната постапка не оставаат простор за преговарање, ниту даваат соодветен третман на бранителите и на обвинетиот во насока на закажување на посебни состаноци или разговор. Воедно, нивниот впечаток е дека реално и нема вистинско преговарање со обвинетиот, кој, според бранителите, дури не го ни сметаат за достоин соговорник во оваа постапка. Јавните обвинители, пак од друга страна укажуваат дека немаат доволно финансиски, просторни и човечки ресурси со кои адекватно и достоинствено би одговориле на потребите на колегите бранители и нивните клиенти во текот на оваа постапка. Дотолку повеќе, недоволната екипираност на обвинителството преку недостатокот на стручни соработници влијае врз можноста на јавниот обвинител со успех да презема дејствија што значат анализа на доказите, изготвување писмени дописи, преземање на дополнителни дејствија, проверки итн. Токму поради овие причини, од добиените сознанија во текот на интервјуата со членовите на фокус групите дознаваме дека во текот на постапките за спогодување неретко во определни обвинителства постапката за спогодување ја водеle приправниците или стручните соработници наместо јавните обвинители. Овие проблеми, ги форсираат обвинителите и бранителите да одат по веќе истрасираната патека, при што спогодувањето е оставено настрана.

16.2 Откажување од одговорност за рано решавање на кривично-правниот спор

Врз основа на културолошката специфика за т.н. „откажување или одбегнување од одговорност“ односно проширениот став дека „одмерување на казна е работа на судот, а не на јавниот обвинител“, може да се карактеризира и практиката преку која јавните обвинители, најчесто, го одбегнуваат товарот за донесувањето на одлуката дали да учествуваат во постапката за спогодување со обвинетиот, а предметот во целост го препуштаат на одлука на судот во текот на редовната постапка.

Имено, имајќи го предвид фактот дека судот е во секој случај поизверзиран во донесувањето на судските пресуди, како и поведени од фактот да се одбегнат евентуалните незадоволства изразени преку претставки до повисоките јавни обвинители за работата на јавните обвинители што ја склучиле спогодбата со обвинетиот и неговиот бранител, јавните обвинители најчесто не прифаќаат да учествуваат во постапките за спогодување во текот на претходната постапка.

Оттука, наместо преку постапката за спогодување јавните обвинители во пораната фаза од кривичната постапка да утврдат дали и како е сторено кривичното дело, а со тоа на судот да му предложат и изрекување на соодветна санкција по вид и висина, јавните обвинители свесно оваа законска надлежност му ја препуштаат на судот, односно не се обидуваат ниту делумно да ја преземат од судот, и покрај за ова овозможената законска основа. На овој начин иако одговорноста за донесувањето на пресудата врз основа на спогодба во суштина е поделена помеѓу судот и јавниот обвинител, така што јавниот обвинител е должен да прибере докази по обем и квалитет што се доволно убедливи да можат да го убедат судот надвор од разумно сомневање во вината на обвинетиот во случај на потреба од спроведување на редовна постапка,²⁷ сепак, сведоци сме дека оваа надлежност јавните обвинители ја применуваат само во исклучителни случаи.

Со тоа, повторно целиот товар на донесувањето на одлуката се лоцира единствено во улогата и функцијата на судот. Спротивно на оваа практика, при примената на постапката за спогодување, *de facto* судот треба да се трансформира во гарант на правата на обвинетиот, кој е должен да провери дали постојат доволно докази за вината и за оправданоста на кривичната санкција, како и да провери дали учеството на обвинетиот и неговиот бранител во постапката за спогодување е свесно и доброволно. Во текот на разговорите со практичарите беше истакнато дека една од причините за одбегнувањето на

²⁷ Види: D.E.Hall, 'Criminal Law and Procedure', 5th Edition, Delmar Cengage Learning, 2009, стр. 394; или C. Tapper, 'Cross and Tapper on Evidence', 12th Edition, Oxford University Press.

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

практиката за учество во постапката за спогодување во текот на претходната постапка може да се должи и на фактот дека не во сите случаи судот во доволна мерка ги заштитува и гарантира правата на обвинетиот во смисла на критички однос и проверка на основаноста на поднесената предлог-спогодба.

17. ТРЕТМАНОТ НА БРАНИТЕЛИТЕ ВО ПРЕТХОДНА ПОСТАПКА

Од добиените сознанија во текот на фокус групите и интервјуата, јавните обвинители поучени од некои претходни негативни искуства, гледаат на увидот во списите во текот на истрагата како на сериозна опасност за тајноста на кривичната постапка, па токму затоа и најчесто воопшто не сакаат да дозволат увид во списите на одбраната со цел да не се осуетат прибраните докази под плаштот на евентуално неуспешно спогодување. Токму поради овие причини, согласно сознанијата што ги добивме од разговорите со членовите на фокус групите дознаваме дека најчесто јавниот обвинител првин го сослушува осомничениот на крајот на истрагата, па дури потоа го прифаќа предлогот за спогодување.

Од друга страна, дел од испитаниците споделија искуство дека имало и случаи кога јавните обвинители го користеле исказот или имплицитното признание на осомничениот како основа за понатамошното прибирање на докази или целокупниот предмет го базираат токму врз оваа изјава односно признание.²⁸ Во таа насока, увидена е и недозволената практика кога се поднесувани предлог спогодби со осомничениот во кои отсуствувале какви било фактички поткрепи на спогодбата,²⁹ или дури и случаи во кои осомничениот прифатил признание, но само како брзо завршување на кривичната постапка, иако изречно изјавил дека не го признава делото за кое се води спогодувањето.

18. ПРОБЛЕМИ СО ЗАДОЛЖИТЕЛНОТО ПРИСУСТВО НА БРАНИТЕЛ ВО ТЕКОТ НА ПОСТАПКАТА ЗА СПОГОДУВАЊЕ

Од спроведените разговори со бранителите и со јавните обвинители во текот на фокус групите дознаваме дека неретко како инхибирачки момент за непримена на постапката за спогодување се јавува и погрешното толкување на одредбата од ЗКП во однос на мандаторното присуство на бранителот во текот на постапката за спогодување.

²⁸ Види повеќе: М. Дамашка, 'Okrivljenikov iskaz kako dokaz u suvremenom krivičnom procesu', Narodne Novine, Zagreb, 1962, стр. 65 и сл.

²⁹ Види: Е. Вјано, 'Plea Bargaining in the United States: a Perversion of Justice', Revue Internationale De Droit Penal 2012/1-2 (vol. 83), достапно на: <https://www.cairn.info/revue-internationale-de-droit-penal-2012-1-page-109.htm#>.

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

Имено, наместо кој оваа одредба од ЗКП да се гледа како на дополнителен гарант во вистинитоста и правичноста на постапката при постигнатото решение на кривично-правниот спор во една апорана фаза, поради погоре споменатите менталитетски пречки, имаме состојба кога оваа гаранција се третира како инхибирачки фактор. Во прилог на ова одат и констатациите за поширока примена и форсирање на постапките за примена на казнен налог односно за условно откажување од кривично гонење во случаите кога се работи за полесни дела. Оваа практика, според обвинителите се базира врз перцепцијата дека овие постапки резултираат со наједноставно и најбрзо решавање на предметот, затоа што, во принцип, судијата поединец го прифаќа предлогот на јавното обвинителство и брзото завршување на предметот единствено зависи од оцената на одбраната дали ќе поднесе приговор или не, односно од согласноста на оштетениот. Токму оваа практика е причината за таквото енормно зголемување на бројот на случаи каде што се применил казниот налог во последните години од анализираниот период. Во прилог на нивната зачестена примена се истакнува и фактот што јавните обвинители не се врзани со ограничувањата уредени во Задолжителното упатството за примена на постапката за спогодување, во смисла на потребата од одобрение од шефот на јавното обвинителство или од вишиот јавен обвинител. Треба да бидеме задоволни од широката примена на овие можности што ЗКП ги дава за побрзо и ефикасно завршување на определен број полесни предмети, но едновременно треба јасно да ја истакнеме заложбата за заживување на спогодувањето, односно идентификување на пречките коишто влијаат демотивирачки врз странките и бранителите.

Конечно, сметаме дека во случаите кога се работи за спогодување во скратена постапка, неопходно е јавниот обвинител пред поднесување на обвинителниот предлог да ги има предвид и по аналогија да ги применува одредбите од ЗКП што се однесуваат на известувањето на обвинетиот за постапката против него, зошто тоа е нужен предуслов одбраната да може да иницира спогодување, доколку оцени за потребно. На овој начин, би можело реално да се очекува зголемување на бројот на решени предмети уште пред почетокот на главната расправа и во скратената постапка.

19. УЛОГАТА НА СУДОТ КАКО ГАРАНТ НА ПРАВАТА НА ОБВИНЕТИОТ ВО СЛУЧАЈ НА ПОДНЕСЕНА ПРЕДЛОГ-СПОГОДБА

Фактот што судот не учествува во спогодувањето, но одлучува за прифаќањето на предлог-спогодбата, укажува на улогата што тој ја има како гарант на правата на

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

обвинетиот. Оваа негова улога се согледува на рочиштето за оцена на предлог-спогодбата кога треба преку контролни прашања да провери дали има доволно докази за да се оцени предлог-спогодбата како прифатлива, дали е обвинетиот во целост запознаен со содржината на предлог-спогодбата, дали осомничениот е свесен за правните последици од нејзиното прифаќање, за последиците сврзани за имотно-правното побарување и трошоците на кривичната постапка, како и дали предложената санкција кореспондира со прибавените докази.

Од разговорите со судиите како причини за неприфаќање на предлог-спогодбите се наведуваат некои од следниве:

- иако во предлог-спогодбата бил наведен оштетениот, немало изјава од него дека не пријавува имотно-правно побарување, поради што судот оценил дека правата на оштетениот не биле соодветно почитувани во текот на постапката за преговарање и спогодување; имотно-правното побарување не е предмет на спогодување, освен ако одбраната не се согласи, но со поднесување на предлог-спогодбата јавниот обвинител треба да достави запис за ставот на оштетениот, а дали тој ќе предјави имотно-правно побарување или не, зависи само од него;
- најголем дел од поднесените предлог спогодби во претходната постапка не биле прифатени бидејќи судот оценил дека содржината на предлог-спогодбата не соодветствувала со приложените докази;
- еден дел од неприфатените предлог-спогодби содржеле санкција што според судот не била соодветно одмерена и судот оценил дека пресуда врз основа на така предложената кривична санкција нема да биде законита и правична;
- описот на делото наведено во предлог-спогодбата и правната квалификација не соодветствувале, односно судот добил впечаток дека не станува збор за едно дејствие со кое е сторено кривичното дело, туку дека станувало збор за продолжено кривично дело;
- од доказите што ги поднела одбраната судот воочил дека обвинетиот посетувал училиште за деца со посебни потреби, а обвинителот немал наредено вештачење за способноста на обвинетиот да го сфати значењето на делото, што била доволна причина за судот да оцени дека не може со сигурност да се убеди

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

дека обвинетиот е свесен за значењето и последиците од потпишаната предлог-спогодба;

- обвинетиот на рочиштето за оцена на предлог спогодбата искажал несогласност со нејзината содржина во делот на одземените предмети, а имено дека наведеното ПМВ кое треба да се одземе не е тоа со кое е сторено кривичното дело, по што кај судот се создал впечаток дека обвинетиот не ја знае содржината на предлог спогодбата, иако ја потпишал и дека е спорно со кое ПМВ е сторено кривичното дело содржано во предлог-спогодбата; иако мерката за одземање предмети односно конфискацијата не е предмет на спогодување, оспорувањето на предметот со кој е сторено кривичното дело, според судот, бил доволна причина да не се прифати предлог-спогодбата; воедно, судот се посомневал дека обвинетиот воопшто бил запознаен со содржината на предлог спогодбата пред истата да ја потпише, со што се поставува прашање за ефективна одбрана и улогата на бранителот да укаже на околности што му одат на штета на обвинетиот, а се содржани во предлог-спогодбата;
- во еден случај предлог-спогодбата била одбиена затоа што иако јавниот обвинител во неа навел дека е донесена наредба за спроведување истражна постапка, таа не била приложена во предметот што бил доставен до судот, ниту пак обвинителот ја доставил истата во рокот што судот го определил;
- судот за првпат при оцена на предлог-спогодбата, при поставување на контролните прашања за оцена на свеста и доброволноста кај обвинетиот дознал дека обвинетиот бил во екстрадиционен предмет, бидејќи во предметот немало доказ за екстрадициониот притвор ниту за неговиот времетраење, што е суштинско за да може судот да го засмета во времетраењето на казната затвор; и во овој случај се поставило прашањето за улога на бранителот, којшто останал неактивен и не забележал дека во предлог спогодбата не е наведен важен факт за обвинетиот.

Имајќи ја предвид културолошката и општествената клима, сметаме дека треба да се вложат напори во унапредување на практиката кај судите на претходната постапка и на судите за оцена на обвинителен акт во насока на нивна дополнителна обука и разена на

THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA

искуства во однос на постапката за спогодување и за содржината на пресудите донесени врз основа на постигнатата спогодба.

Ова особено би се однесувало на одредбите од ЗКП што се однесуваат на конфискацијата на имотот и имотната корист, како и на одземањето на предметите, како и соодветно артикулирање на правата на оштетениот, кој иако, според ЗКП, не учествува во постапката за спогодување, сепак јавниот обвинител е должен да се грижи за неговите права во однос на имотно-правното побарување.

20. ПЕРЦЕПЦИИ НА ЈО ЗА УЛОГАТА НА БРАНИТЕЛОТ

Културолошката и општествена клима во државата особено е дојдена до израз во генерална перцепција кај обвинителите дека граѓаните сакаат да се судат, односно да се докажуваат во судница, за што многу веројатно се поттикнати од нивните бранители, на коишто според тарифникот многу повеќе им се исплати да се одржуваат повеќе рочишта за главна расправа одошто предметот да се реши по пат на спогодување.³⁰

Во Тарифникот на АКРСМ не е изречно предвидена ставка за надомест на бранителот во постапките за спогодување, така што надоместокот се изведува врз основа на тежината на кривичното дело, што не е најсреќно решение со оглед на фактот што пресудата врз основа на предлог-спогодба треба да има „тарифна“ тежина на неколку рочишта.

Имајќи предвид дека учеството на бранителот е задолжително и тој во голем број случаи се поставува по службена должност, а имајќи го предвид надоместокот за бранител по службена должност, се јавуваат реални сомнежи за ефикасноста на одбраната што ја добива обвинетиот во постапка којашто завршува со правосилна и извршна осудителна судска пресуда.

Факт е дека присуството на бранителот, само по себе, не подразбира и квалитетен правен совет, или пак целосна заштита на правата на обвинетиот. Од разговорите со членовите во фокус групите беше поставена и дилемата дали можеби бранителите пропуштаат да интервенираат тогаш кога интервенцијата е нужна, односно тие неретко

³⁰ Види: [Адвокатска тарифа \(mba.org.mk\)](http://mba.org.mk)

**THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF
DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA**

заземаат пасивен став, па дури можеби дел од нив стануваат дел од „системот“ со кој се соочува обвинетиот.³¹

Во компаративната практика постојат примери, како на пример во Англија, каде што има случаи на изнудени признанија и тоа при снимени сослушувања спроведени во присуство на бранители, што треба да се имаат предвид како примери на лоша практика.³²

**21. ПРИЗНАНИЕ НА ОБВИНЕТИОТ ВО СЛУЧАИ КОГА ИМА ПОВЕЌЕ
СООБВИНЕТИ**

Во нашата практика, како особено интересни за коментар се наметнаа случаите кога се појавуваат повеќе сообвинети лица, од кои еден од сообвинетите дал признание.³³ Во таа насока се поставува прашањето каква е последицата на ова признание кое го дава обвинетиот во однос на другите сообвинети во однос на натамошниот тек на главната расправа.

Се чини проблематично што во одредбите од ЗКП воопшто не е предвидено дополнително уредување на ситуацијата кога имаме повеќе сообвинети, како и кои се последиците од даденото признание на еден до сообвинетите во една кривична постапка, додека другите сообвинети не се согласни да дадат признание.³⁴

Тоа е проблематично од неколку аспекти. Првиот аспект се однесува на прашањето дали во овие случаи е нужно раздвојување на кривичната постапка, додека вториот аспект се однесува на токму на доказната вредност на признанието во однос на другите сообвинети. Односно, дали обвинетиот што дал признание во овие случаи би се третираше како сведок против останатите сообвинети лица, каква би била доказната вредност на признанието и дали воопшто така донесената пресуда врз основа на признанието на вината може да има некакво влијание во однос на останатите сообвинети.

³¹ Види: Alschuler A. W., The Defense Attorney's Role in Plea Bargaining, *The Yale Law Journal*, Vol. 84, No. 6. (May, 1975), pp. 1179-1314, стр. 1180 и сл.

³² R v Paris (1993) (1993) 97 Cr. App. R. 99 (*Cardiff Three*).

³³ Види: Мисоски Б., Илиќ Димоски Д., *Некои дилеми околу улогата на исказот/признанието на сообвинетите*, МРКПК, бр. 2, 2017 г; како и Мисоски Б., Илиќ Димоски Д., [Новите европски тенденции за признанието на обвинетиот во постапката за спогодување низ одредбите од Законот за кривичната постапка на Република Македонија](#), МРКПК, бр. 2, 2016 г., или кај: Fisher G., *Plea Bargaining's Triumph: A History of Plea Bargaining in America*, Stanford University Press, 2003.

³⁴ Види: Misoski B., *Delayed Justice - Macedonian Experience with Guilty Plea and Sentence Bargaining*, SEEU Review. Volume 11, Issue 1, (Dec. 2015) Pages 99–110, ISSN (Online) 1857-8462, DOI: [10.1515/seeur-2015-0013](https://doi.org/10.1515/seeur-2015-0013), January 2016.

**THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF
DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA**

Дополнителни дилеми произлегуваат и од прашањето каков би бил третманот кон осудениот во случаите кога после раздвојувањето на постапката и донесувањето на пресуда врз основа на неговото признае, тој (веќе осуден) даде поинаков исказ како сведок против останатите сообвинети лица од исказот даден во постапката за донесување на пресуда врз основа на неговото признание.

Оваа дилема се базира врз одредбите од членот 386, ст. 1 од ЗКП и членот 367, ст. 4 од КЗ со кои се уредува вистинитоста на исказите на сведоците, но и на обвинетите лица. Па така, според одредбите од ЗКП исказот на сведокот е нужно да е вистинит, додека, пак, истиот стандард не е потребен при оценката на признание на обвинетото лице. Логичната последица од ваквата поставеност, односно отуство на дополнителни норми во ЗКП, може да го генерира исходот кога обвинетиот што е осуден врз основа на даденото признание понатаму може да сведочи против другите сообвинети и притоа да даде поинаков исказ од признание дадено во другата кривична постапка. Аргументот за ваквата теза лежи во тврдењето дека како сведок истото лице пред судот кажало сè што видело, чуло и/или сторило, додека како обвинет некои околности или факти не биле презентирани пред судот, а кои биле дел од неговата теорија на случај, односно согласно стратегијата за одбрана.³⁵

Сосема друга ситуација се појавува кога сообвинетиот што признал не е правосилно осуден, односно пресудата врз основа на признание може да биде обжалена во однос на кривичната санкција и може да не стане правосилна додека трае главната расправа спрема другите сообвинети. Во ваков случај, и покрај тоа што е раздвоена постапката, тој не може да биде сослушан како сведок бидејќи не е правосилно осуден.

**21.1. Дилеми околу раздвојувањето на кривичната постапка во случај на
признание на еден од сообвинетите**

Во однос на прашањето дали во услови на подготвеност на еден од сообвинетите да даде признание, кривичната постапка може да се раздвои, согласно одредбите од членот 29 од ЗКП, може да заклучиме дека законодавецот изречно ја предвидел *можноста* во случаите кога е дадено признание на вината на некој од сообвинетите кривичната постапка да може да се раздвои.

Па така, во услови на добиено признание од еден од сообвинетите, судовите најчесто веднаш со решение ја раздвојуваат постапката, носат пресуда врз основа на

³⁵ Види: Kamisar Y., LaFave W.R., Israel J.H., King N.J., Modern Criminal Procedure, Cases, Comments and Questions, 9-th ed., American Casebook Series, West Group, St. Paul, Minn. 1999.

***THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF
DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA***

таквото признание во однос на оној сообвинет што признал, додека за останатите сообвинети продолжува редовната кривична постапка.

Но, во овие случаи можеби самото раздвојување на постапката негативно да влијае врз текот на кривичната постапка врз преостанатите сообвинети, првенствено имајќи ги предвид интересите на правдата, како и интересите на правото на фер судење на сите сообвинети лица. Ова значи дека во конкретниот случај некој доказ определен и предложен од страна на некој од сообвинетите може да биде од корист за положбата и на другите сообвинети, но имајќи го предвид фактот дека еден од нив веќе ја признал вината, воопшто да не може да извлече корист од таквиот доказ. Ова се разбира се темели врз одредбите од членот 381 ст. 4 од ЗКП, со кои се ограничува правото на жалба во однос на фактичката состојба на обвинетиот што дал признание, а врз основа тоа признание и била донесена пресудата.

Овој предлог особено има смисла имајќи ги предвид одредбите од членот 391 од ЗКП со кој се уредува начинот на испитување на обвинетиот. Ова од едноставна причина што доколку во услови на повеќе обвинети, од кој еден дал признаение, па согласно тоа постапката биде раздвоена, тогаш според ова решение на ЗКП, на останатите сообвинети им е ускратена можноста уредена во членот 391 став 2, според која овие лица можат според одредбите од членот 384 од ЗКП да го испитаат сообвинетиот, т.е. преку употреба на вркстено испитување да ја оспорат доказната вредност на исказот, односно признанието на еден од сообвинетите.

Треба да се има во вид, дека и покрај фактот што сообвинетиот што признал треба да го чека конечниот целосен исход од кривичната постапка во однос на другите сообвинети, поради што би можел да биде изложен на негативни или штетни влијанија, првенствено врз неговиот живот, безбедност и слично, од страната на другите сообвинети.³⁶ Таквото влијание би се темелело токму врз фактот дека сообвинетиот што ја признал вината сеуште не е осуден и ја дели судбината за исходот од кривичната постапка со другите сообвинети лица. Сепак, имајќи ги предвид интересите на правдата се чини пооправдано да не се раздвојува кривичната постапка, па дури на крајот од кривичната постапка, сообвинетиот што дал признание, во зависност од исходот од кривичната постапка да може да добие и соодветна санкција.

³⁶ Види: Eagles C.C., Co-Defendants, Accomplices, and Co-Conspirators: Common Evidence Issues and Selected Cases, Superior Court Judges Conference, 2005, достапно на: https://www.sog.unc.edu/sites/www.sog.unc.edu/files/course_materials/200510EaglesCoD.pdf

**THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF
DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA**

Конечно, имајќи ги предвид овие случаи сметаме дека е потребно во ЗКП да се редизајнира одредбата од членот 29 преку која би се ограничило правото на судот да може да ја развојува кривичната постапка во случаите кога имаме повеќе обвинети, а еден од нив одлучил да ја признае вината во текот на главната расправа.

**21.2. Дејството на признанието и донесената пресуда врз основа на
спогодување спрема другите обвинети**

Посебно внимание бара и прашањето кое го отвара законската празнина во однос на третманот на признанието и донесената пресуда врз основа на спогодба на обвинетиот во однос на другите обвинети.

Сметаме дека определени присутни дилеми во однос на доказната вредност на пресудата воопшто не би требало да се елаборираат, бидејќи донесената пресуда врз основа на спогодување или признанието на вината на обвинетиот во иднина воопшто нема никаква доказна вредност во други постапки, не може да се предлага и изведува како доказ, тука таа единствено може да послужи како факт во други кривични постапки во однос на претходната осудуваност на лицето.

Во однос на дадениот исказ во кој е содржано признанието, треба да биде јасно дека тоа не може да се користи како доказ против останатите обвинети, тогаш лицето што го дало признанието или се спогодило може единствено да биде повикано како сведок.

Македонскиот законодавец, за жал, не дава одговор на прашањето како треба да се третира исказот на еден од обвинетите со кој тој ја признава вината, а потоа во доказната постапка против другите обвинети даде исказ *различен од неговото признание*.

Во овој случај прашањето е кој исказ на обвинетиот што ја признал вината е вистинит. Односно, дали признанието на вина е вистинито или вистинит е исказот на истото лице што подоцна го дава во текот на доказната постапка како сведок во корист или против останатите обвинети, под претпоставката за кривична одговорност за давање на лажен исказ.

Дополнително се поставува прашањето за судбината на донесената пресуда против ова лице во услови на дадено признание, што очигледно се разликува од подоцнежниот исказ на истото лице за истиот настан, но во својство на сведок.

За вистинито треба да се третира исказот на лицето што го дало во улога на сведок, затоа што таквиот негов исказ бил подложен на тестирање на веродостојноста преку

**THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF
DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA**

методите на директното, вкрстеното и дополнителното испитување во смисла на членот 384 од ЗКП, дополнително засилени со гаранциите за сведокот од членот 216, според кои сведокот може да не одговори на определени прашања доколку со одговорот на овие прашања себе си би се изложил на кривична одговорност, односно, воспоставената привилегија за заштита од самоинкриминирање.

Притоа, претпоставката, што бездруго е соборлива, е дека во услови на директно и вкрстено испитување евентуалните дубиози во сведочењето би можеле да се осуетат од страна на странките во постапката и од судот, па согласно на тоа и поголемата е веројатноста дека во овој случај исказот на ова лице да има поголема доказна вредност од признанието.³⁷

Имајќи ги предвид одредбите од ЗКП за оценка на даденото признание, доколку судот не е доволно внимателен може да се случи да одлучи да прифати признание кои што може да е целосно свесно и доброволно дадено, но не е базирано врз прибавените докази.³⁸

Од овие причини, сметаме дека е нужно да се нагласи значењето на одредбите од ЗКП, кои овозможуваат целосно активна улога на судот при оценката на даденото признание за вината, како и обврска за продолжување со главната расправа во однос на доказите важни за кривичната санкција, што во компаративните законодавства е застапено како облик на одржување доказно рочиште за одмерување на санкцијата, каде странките би морале да поднесат доволно и соодветни докази во поткрепа на даденото признание за вина.³⁹

Во контекст на кажаното, треба да се напомене дека решението уредено во Федералните правила за кривичната постапка на САД, ја предвидува можноста за укинување на пресудата донесена врз основа на признанието на вината,⁴⁰ доколку

³⁷ Така и Škulič, *Dokazi i dokazni postupak na glavnom pretresu*, во *Glavni pretres I suđenje u razumnom roku, regionalna krivičnopresna zakonodavstva I iskustva u primeni*, Urednici: Bejatović S., Jovič I., OSCE, Srbija, 2015, стр. 213.

³⁸ Види: Wynbrandt K., *From False Evidence Ploy to False Guilty Plea: An Unjustified Path To Securing Convictions*, *The Yale Law Journal*, No. 126:545, 2016, достапно на: http://www.yalelawjournal.org/pdf/h.545.WynbrandtRevised.563_a79tftp.pdf

³⁹ McConville, M., *Plea Bargaining: Ethics and Politics*, pp. 562-587, *Journal of Law and Society*, Vol 25, No. 4, 1998.

⁴⁰ Види: Wood J., *Sentencing Guideline: An Outline of Appellate Case Law on Selected Issues*, Washington, DC: Federal Judicial Center, 2002.

**THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF
DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA**

обвинетото лице како сведок против своите сообвинети лица даде исказ што е различен од даденото признание.⁴¹

Спротивно решение, пак, нуди италијанскиот ЗКП, според кој обвинетиот што дал признание се третира како *sui generis* сведок против или во корист на останатите сообвинети. Согласно членовите 197 и 197-bis,⁴² осудениот не може да се испрашува на околности поврзани со кривичното дело за кое дал признание, а во текот на неговото испитување неопходно е да има бранител. На овој начин италијанскиот законодавец предимство на доказната вредност му дава на признанието дадено во постапката за *patteggiamento*,⁴³ со самиот факт дека забранува изведување на докази поврзани со неговото претходно дадено признание, а во насока на прифаќањето на одредбата за привилегија од самообвинување. Оваа ситуација се чини дека е поблиска за македонскиот ЗКП, во смисла на членот 216 од ЗКП.

Со слични дилеми, се имаат соочено и судовите во Република Србија, кои во овие случаи сосем погрешно одлучиле дека едно исто лице не може истовремено да биде и обвинет и сведок, па во случаите кога имало повеќе сообвинети, од кои едниот дал признание и врз основа на тоа признание била донесена пресуда, наместо истиот обвинет да се повика да даде исказ против останатите сообвинети, едноставно била искористувана како доказ претходно донесената пресуда. Во однос на овој случај Шкулиќ наведува дека оваа практика на српските судови е кршење на начелото на непосредност и контрадикторност, бидејќи наведениот став дека едно лице истовремено не може да биде и сведок и обвинет важи, но само во постапката што се води против истото лице, со што не се исклучува можноста на ова лице да биде сведок во други постапки.⁴⁴

Согласно предочените неколку модели, сметаме дека е најсоодветно да се примени моделот што е поблиску до оригинерниот модел, со тоа што би се ограничила или намалила можноста за раздвојување на кривичната постапка во услови на дадено признание на еден од сообвинетите. На тој начин признанието би било оценувано во рамките на целокупноста на сите изведени докази во текот на доказната постапка.

⁴¹ Види ги Правилата 10 и 11 од Federal Rules of Criminal Procedure, 2017, достапно на: <https://www.federalrulesofcriminalprocedure.org/table-of-contents/>; Додека пак за третманот кон обвинетиот што ја призна вината види повеќе во: Contempt of Court Benchbook, 4-th Ed. Michigan Judicial Institute, 2015. Стр. 5-34.

⁴² Види: Pavišić B., Komentar Zakona o kaznenom postupku, DUŠEVIĆ & KRŠOVNIK d.o.o. Rijeka, 2002; како и <http://www.altalex.eu/content/italian-code-criminal-procedure>

⁴³ Види: Perrodet, A., "The Italian System" во European Criminal Procedures, (eds. M.Delmas-Marty / J.R. Spencer), Cambridge University Press, 2002, стр. 371-374.

⁴⁴ Види: Škulić, op. cit., стр. 214.

**22. ПРЕСУДА ВРЗ ОСНОВА НА ПРИЗНАНИЕ НА ПРВОТО ОНЛАЈН СУДЕЊЕ
ВО РСМ**

Првото онлајн судење што се одржа во РСМ, врз основа на Уредбата на Владата, но и укажувањата на Комитетот за превенција од тортура, беше организирано во ОС Кавадарци. За потребите на оваа анализа се спроведе интервју и со претседателот на ОС Кавадарци, воедно и претседател на советот што раководеше со главната расправа на онлајн судењето, проф. д-р Лазар Нанев.

На судењето врз основа на дадено признание на вина од страна на обвинетиот, со почитување на сите негови процесни права и можности, беше донесена пресуда врз основа на признание. На судењето дел од авторите на оваа анализа беа присутни како стручна јавност. Ова е добра практика што укажува како процесните институти што водат кон забрзување на постапката во смисла на рационализација на доказната постапка, може да бидат применети и со користење на платформа за двонасочна комуникација преку платформата на Microsoft Teams. Бевме сведоци како со користење на дигитална платформа, при што обвинетиот беше во постојана врска со својот бранител што не можеа да ја следат останатите присутни на судењето, обвинетиот беше поучен за правата што му ги гарантира Законот за кривичната постапка, за процесните можности што му стојат на располагање во координација со бранителот и сл.

Платформата за двонасочна комуникација овозможува лесно следење на прашањата што претседателот на советот му ги поставуваше на обвинетиот со цел да провери дали е свесен што значи даденото признание, на кои дејствија се однесува признание, дали бил присилен да признае, дали се консултирал со својот бранител, дали му се потребни дополнителни консултации, дали постои некоја причина да чувствува страв од одмазда и сл. Воедно, обвинетиот беше прашуван и за последиците од даденото признание со цел судот, а и сите што го следевме судењето, да станеме свесни дали обвинетиот ги разбира последиците од признание, фактот дека од притворското одделение на Затвор Скопје ќе биде пренесен на издржување казна затвор, којашто беше сосема извесна со оглед на видот и тежината на кривичното дело и начинот на неговото сторување.

Придонес на онлајн судењето е и во фактот што на него сите докази беа презентирани во електронска форма (снимки, слики, скенирани писмени докази), што овозможи увид на сите што го следеа судењето во доказите што ги предложило обвинителството, а кои беа од важност за одмерување на видот и висината на кривичната санкција. Од однесувањето на обвинетиот беше јасно дека покажува знаци на каење за

***THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF
DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA***

стореното, дека е млад човек што ќе настојува во иднина да не врши кривични дела, при што се наметна заклучокот дека навистина признанието го дава самостојно, свесно и доброволно, со целосно разбирање на неговото значење и последиците што од него следат. Од наведеното недвојбено произлегува дека е потребно да се поддржи процесот на дигитализација што е во тек во нашата држава, како процес со којшто несомнено ќе се овозможи поширока примена на определени процесни институти, остварување на процесните права со нагласување на правата на одбраната на обвинетиот, со непречено учество на јавноста (освен кога постојат законски пречки за нејзино исклучување), а во определени случаи ќе се помогне во надминување на определени пречки за обезбедување предуслови за судење и непотрено нивно одлагање.

АНЕКС 1

ПРАШАЛНИК ЗА СУДИИТЕ

1. Дали во Вашата практика се случило да не прифатите поднесена предлог-спогодба?
2. Од кои причини поднесените предлог-спогодби не биле прифатени?
3. Каков е вашиот впечаток за трендот на поднесување предлог-спогодби во претходна постапка?
4. Каков е вашиот впечаток за трендот на поднесување предлог-спогодби во фаза на оцена на обвинителниот акт?
5. Дали сте имале случај на поднесена предлог-спогодба во скратена постапка?
6. Како ја оценувате улогата на јавниот обвинител на рочиштето за оцена на предлог-спогодбата?
7. Како ја оценувате улогата на бранителот на рочиштето за оцена на предлог-спогодбата?
8. Дали ги поставувате контролните прашања со цел да оцените свеста и доброволноста кај обвинетиот и неговото познавање на содржината на предлог-спогодбата и ефектите од нејзиното потпишување и прифаќање од страна на судот?

ПРАШАЛНИК ЗА ЈАВНИТЕ ОБВИНИТЕЛИ

1. На што се должи малата примена на спогодувањето наспроти чл. 43 од ЗКП?
2. Дали посебен софтвер каде што би биле внесени изречените казни според член и став од КЗ и би генерирал просечна казна би бил од помош?
3. Што е констатирано при контролите на вишите ЈО во основните обвинителства?
4. Дали се случило да не се даде согласност за спогодување? Од кои причини?
5. Дали постои впечаток дека има случаи каде што доказите не соодветствуваат со изјавата на осомничениот?

***THE EFFECTIVENESS OF THE ADVERSARIAL SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURE IN TERM OF
DELAYED JUSTICE AND USE OF PLEA BARGAINING IN NORTH MACEDONIA***

6. Дали постои перцепција дека во некои случаи обвинителите прибегнуваат кон спогодување за да се одбегне одење на суд кога нема доволно докази?
7. Дали адвокатите помагаат во целиот процес или се повеќе заинтересирани да се оди на судење, мотивирани од високата тарифа по рочиште?
8. Дали треба да се овозможи признавање на вина ако обвинителот внесува измени по дополнување на доказната постапка?

ПРАШАЛНИК ЗА АДВОКАТИТЕ

1. Какво е Вашето искуство со предлог-спогодбите?
2. Дали обвинителите ви бараат писмена иницијатива за спогодување?
3. Дали адвокат по службена должност пружа доволно ефективна одбрана при спогодувањето?
4. Дали повеќе одговара спогодување или одење на судење согласно тарифата на АКРСМ?
5. Дали постои впечаток дека има случаи каде што доказите не соодветствуваат со содржината на предлог-спогодбата па одбраната одбива да се спогоди?
6. Дали постои перцепција дека во некои случаи обвинителите прибегнуваат кон спогодување за да се одбегне одење на суд кога нема доволно докази?
7. Дали треба да се овозможи признавање на вина ако обвинителот внесува измени по дополнување на доказната постапка?